

ЗА БУКВНИТЕ

КИРИЛО МЕТОДИЕВСКИ ВЕСТНИК

ОПИСМЕНЕХЪ

ИЗДАВА СПЕЦИАЛИЗИРАНОТО ВИСШЕ УЧИЛИЩЕ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ • ГОДИНА XXVIII • БРОЙ 24/НОЕМВРИ 2006 Г.

XXI ВЕК – ПРЕВЕС НА ХУМАНИТАРНАТА КУЛТУРА

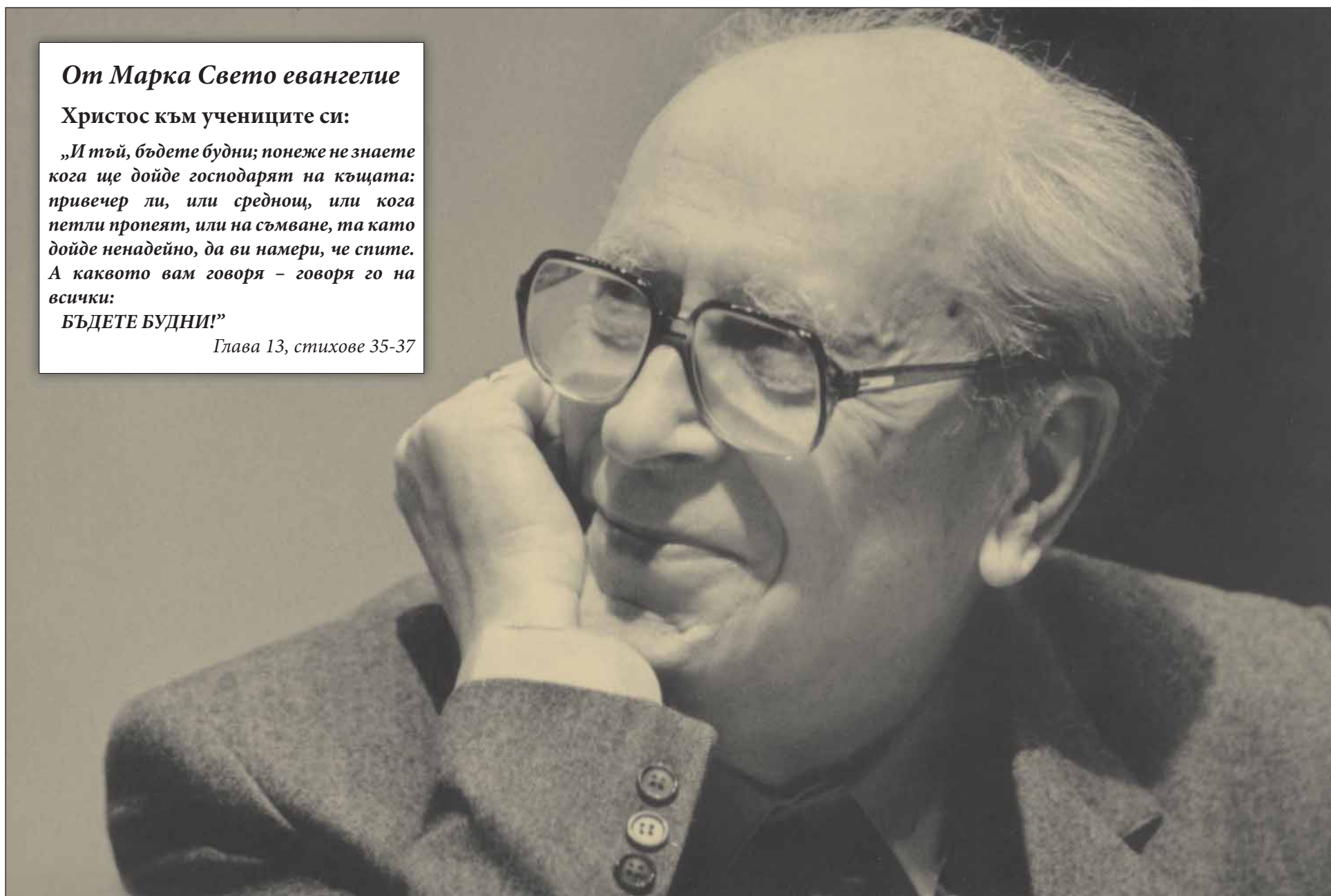
От Марка Свето евангелие

Христос към учениците си:

„И тъй, бъдете будни; понеже не знаете кога ще дойде господарят на къщата: привечер ли, или среднощ, или кога петли пропееят, или на съмване, та като дойде ненадейно, да ви намери, че спите. А каквото вам говоря – говоря го на всички:

БЪДЕТЕ БУДНИ!”

Глава 13, стихове 35-37

Плътта на българската държава създаде хан Аспарух, нейния дух – Св. Св. Кирил и Методий. И чуждите завоеватели не можаха да победят тази държава на духа, защото в защита на българския народ в плътен строй стояха езикът, писмеността, литературата.

Д-р. Мухачев

Автори
в броя

Тодор Бояджиев
Иван Вълков
Цвятко Гагов
Даниил Гранин

Васил Гюзелев
Ангел Давидов
Петър Динеков
Невяна Дончева-Панайотова

Александър Запесоцки
Калина Канева
Александър Кобак
Николай Цв. Кочев

Гергина Тончева
Петко Тотев
Петър Парижков
Илия Пехливанов

Донка Правдомирова
Хилде Фай
Александър Федотов
Лилия Цветкова

Проф. д. ик. н. Стоян Денчев обявява Националния комитет за 100-годишнината от рождението на акад. Дмитрий Лихачов

Година на Лихачов

На 18 май т.г. в аулата на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ бе учреден Национален комитет за 100-годишнината от рождението на акад. Дмитрий Лихачов. Той се оглавява от трима съпредседатели: ректора на СУ проф. Боян Биолчев, ректора на Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий“ проф. Иван Харалампиев и ректора на СВУБИТ проф. Стоян Денчев. В комитета са включени 62 видни писатели, публицисти и общественици. Прочетено бе поздравително писмо от президента на Република България Георги Първанов, който прие да бъде патрон на събитието.

Граждански инициативен комитет за бележитата годишнина бе създаден от сдружение „Бели нощи“ на завършилите висше образование в Ленинград (Санкт Петербург) и Кирило-Мтодиевският вестник през май 2004 г. В подписката взеха участие 112 български и чуждестранни учени и общественици от Велико Търново, Шумен, Габрово, Смолян и София. Тя бе внесена в Президентството.

Посланикът на Руската федерация в България Анатолий Потапов говори за своите срещи с бележития учен при откриването на Руската читалня „Дмитрий Лихачов“ в библиотеката на СВУБИТ

Пътуващата фотодокументална изложба „Лихачов и България“ на Калина Канева е подредена за първи път по случай 90-годишнината на големия учен през 1996 година. Оттогава е показана в Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, неколкократно в Руския културно-информационен център в София, във фойето на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, в Градския исторически музей - Перник, във филиала на варненския свободен университет „Черноризец Храбър“ в Смолян, в читалището на село Момчиловци. На 22 май т.г. изложбата бе открита в Българския културен институт в Москва, а нейно второ копие - на VI-те международни Лихачовски четения в Санкт Петербургския хуманитарен университет.

Четвъртата национална научна конференция „Държавата на духа“, посветена на Деня на народните будители и 100-годишнината от рождението на акад. Дмитрий Лихачов, се провежда в Националния дворец на културата на 1 ноември 2006 година. Тя заседава в две секции: „Дмитрий Лихачов и България“ и „XXI век - век на хуманитарната култура“.

Дмитрий Българолюбец

Изпълнителният директор на Международния благотворителен фонд „Д.С.Лихачов“ Александър Кобак се среща в София и Велико Търново с ръководството на Националния организационен комитет за бележитата 100-годишнина

Емблема на фонда, нарисувана приживе от самия Лихачов

Нашият фонд е основан през 2001 г. по идея на самия Лихачов. Той дори нарисува емблемата на бъдещата организация и съставяше нейната програма.

През отминалото лято написахме писмо до президента Владимир Путин и на губернатора на Санкт Петербург Валентина Матвиенко. Обръщението към тях подписа председателят на Фонда Даниил Гранин и членовете на Управителния съвет, все известни учени и деятели на културата. Изключително приятно бе, че държавниците реагираха твърде бързо. Президентът подписа указ, с който обяви 2006 г. като Година и на хуманитарните знания. Това дава надежда, че скоро културата ще стане наистина държавен приоритет.

В Годината на Лихачов има около 200 отделни събития. На първия учебен ден – 1 септември, Урок за Лихачов имаше и в Петербург, и в Карелия, и в Якутия. А в 305-о санктпетербургско училище говори за големия учен първият заместник-председател на Министерския съвет Дмитрий Медведев. В Петрозаводск имаше научна конференция за древното наследство на Руския Север.

В Санкт Петербург един централен площад е наименован на акад. Лихачов, а също и една алея близо до него.

Кулминацията на тържествата ще бъде на 28 ноември с участието на видни учени от САЩ, Франция, Финландия, България. Ще бъде открита международна изложба на книгата. Друга изложба ще има надслов „Лихачов и неговият диалог с XX век“.

Големият учен беше изключителен приятел на България. Тя му даде признание и обич. Той бе избран за чуждестранен член на БАН. Стана носител на поредица престижни български награди. Наричайки България „Държава на духа“, Лихачов допринесе много за израсване на българското самосъзнание

Затова 100-годишнината от неговото рождение е наш общ юбилей. Той следва да постави начало на дългосрочна програма за развитие на хуманитаристиката.

В. „Дума“

Бр. 215/13 септември 2006 г.

Гостът написа автограф в редакцията на изданието
Снимка Антоанета Сърневска

Читателю „За буквите“
Наше общее прошлое
должно быть залогом
общего будущего.
Не будем ослаблять усилий!
11.09.06

Нашето общо минало следва да бъде залог за общото ни бъдеще.
Нека не пестим своите усилия за това!

11 септември 2006 г.

Ал. Кобак

Даниил Гранин
Почетен председател на фонд
„Д. С. Лихачов“

народния живот. Много е важно младите хора ясно да схванат, че културната среда е неоходима за „духовната уседналост“ на човека, за неговата нравствена самодисциплина. Разрушаването на природата все още може да се преодолее – разрушението на паметниците на културата е невъзвратимо. То винаги започва с някакъв произвол, на който не е нужна гласност. Не е чудно, че местни чиновници се възмущават от покушението над тяхната власт и всячески изказват своето недоволство от това. Напоследък положението рязко се промени. Смениха се и хората. А авторитетът на Лихачов се възприема от всички не само като научна величина, а и като нравствен авторитет. Примерът на Лихачов и неговият призив за съхраняване на културната среда, необходимата за духовната уседналост на човека, за неговата нравствена самодисциплина, нравствен облик може в някаква степен да спомогнат да се възвърнем към онзи човек, в когото той вярваше и към когото призоваваше непрестанно.

В. „Русия днес“, бр. 32/8-14 септември 2006 г.

Симетрия на времето

Взор назад към миналото и напред към бъдещето

Владимир Путин и Георги Първанов в София, март 2003 г.

Пресфото БТА

Георги Първанов – Президент на Република България:

Уверен съм, че е необходимо да бъде отбелязана по достоен начин 100-годишнината от рождението на Д. С. Лихачов – признат хуманист на XX век, голям приятел на България, страната, която той нарече „Държава на духа“. Това е висока чест за мен не само като президент на Република България, но преди всичко като историк и като човек, който цени духовното наследство на миналото.

Струва ми се, че от многостранното, богато и непреходно творчество на акад. Д. С. Лихачов следва да открием неговото убеждение, че XXI век трябва да бъде век на хуманитарната култура, столетие на нов ренесанс, който човечеството непременно ще преживее. Пожелавам ви успешна работа в попрището на духа с озарението и мъдростта на бележития руски и световен учен акад. Д. С. Лихачов – едно от емблематичните имена на XX век.

Владимир Путин – Президент на Руската Федерация:

Ние се гордеем с това, че Дмитрий Сергеевич Лихачов беше наш съотечественик и наш съвременник. Неговото огромно твореско и идейно наследство е неотменима съставка от руската наука и от световната научна мисъл като цяло.

Именно затова 100-годишният юбилей на този именит учен, хуманист, патриот и гражданин се отбелязва толкова нашироко не само в нашата страна, а и надалеч отвъд нейните предели. Този ярък, даровит и нестандартен човек ще си остане за нас и за бъдещите поколения като най-високо мерило за нравственост и плодотворна научна, обществена и будителска дейност, а неговият жизнен път – като пример за истинско подвижничество и безкористно служение на делото, хората, Русия.

Изобретяването на славянската азбука от Кирил и Методий според моето схващане е едно дело повече или по-малко естествено. Гениалността на двамата братя, просто необяснима, се състои в създаването на старобългарския литературен език. Този език е поразителен. На него се удава да бъдат преведени най-сложните произведения на ранновизантийската литература – с отвлечени понятия и представи, естетически много богати – и тези преводи задоволяват нашите изисквания и досега.

Ако не се имат предвид някои незначителни неточности и грешки, които видимо са станали при многократното последващо преписване на най-старите преводи, непонятно е по какъв начин може да възникне този език без някаква предшестваша голяма култура. Това за мен е едно от най-големите чудеса, което трябва все повече и повече да се изучава. Забележете, че този език в различни свои редакции – руска, сръбска и т. н. – е съхранен до наши дни. Аз считам, че руският литературен език е възникнал главно върху основата на старобългарския. Станало е нещо удивително: както една частица в мъглата събира около себе си капки вода, така и старобългарският език е привлякъл около себе си руски думи и изрази, които го обогатяват и създават много интересен негов вариант, наричан по отдавнашна традиция у нас черковнославянски език (той е навлязъл в научната терминология с това свое название, което е трудно да се промени).

Отношението на черковнославянския към руския език също е много сложно. Става така, че черковнославянският език – старобългарски в основата си – и руският разговорен и делови език са създали в литературата непрекъснато променящи се отношения, като между два противоположни електрически полюса. Необикновеното стилистическо богатство на руската литература се създава именно поради наличието на тези два променящи се полюса, между които възниква и стилът на произведението. Ту авторът използва думи от черковнославянския език (като **старобългарски** в руска редакция), ту думи от чисто народния език, а и от деловия език, езика на документите. И това дава огромен диапазон от емоционалност, огромно количество синоними, каквито може би в друг език няма, а също и огромна градация на значенията. По такъв начин старобългарският език е изиграл съдбоносна роля в развитието на руския литературен език.

Освен това за мен е съвършено удивително следното: може би то е било възможно благодарение на обстоятелството, че през различни исторически времена върху територията на България са живели различни племена и народи – и в дружба, и във вражда – едно рядко по своето богатство народно съобщество.

Старобългарската култура се отличава с нейната отвореност, тя не се ограничава само със своята националност. И творбите

Беседа на акад. Дмитрий Лихачов в Съюза на българските журналисти при връчване на наградата „Златно перо“, октомври 1978 г.

на братята Кирил и Методий, и на техните ученици, и старобългарската литература от следващите векове се издигат в орлов полет над съвременната българска действителност като съществуват за цялото човечество. Преди всичко за християнското човечество, в частност за православното, но във всеки случай тази култура не се е затваряла в самата себе си. Затова тя лесно е възприемала достиженията на други култури и е отдавала свои богатства на други култури. А отдаването на култура на други култури е извънредно важно начало в творчеството. Ако една култура съществува заради самата себе си и сама себе си възвеличава, тя се самозадушшава, не може дълго да съществува.

Разглежданата основна отлика на старобългарската литература – очевидна за всички, които я изучават – е отдадена на Русия. В руската литература от XI в. непрекъснато се подчертава идеята за служението на други народи. Ако се излага да речем Житието на Борис и Глеб, в него се казва, че мощите им са извършвали чудеса на само за русите, но и за другите народи, изтъква се, че първите руски светци имат значение не само за руската земя. В летописите също се говори, че Русия трябва да бъде в защита на християните от други нардности. Подобни доказателства има в изобилие. През следващите векове това предизвиква ответно движение – в Русия идват книжовници от България, Сърбия и други славянски земи, които се включват пълноценно в развитието на руската култура.

Истинска творческа и истинска велика е оная култура, която осъзнава своето знание за другите народи. Велик е само онзи

народ, който не съществува за себе си, а за цялото човечество. Тогава и патриотизмът придобива други форми.

Между патриотизма и национализма има коренна разлика. Патриотизмът – това е любов към своя народ. Национализмът е ненавист към другите народи. Това са две съвсем противоположни понятия. Затова патриотизмът трябва да бъде качество на всеки един народ. А национализмът е най-голямото бедствие, което – кой знае защо –

наистина забележителна реч, която предизвиква колосален ентузиазъм – Достоевски е бил бележит оратор – слушателите му просто са припадали в екстаз. Достоевски развил тогава идеята за отвореността на руската култура към света; че руският човек е „общочовек“, „общоевропейец“, че европейската култура му е скъпа, че я чувства като своя. Тази идея поразила всички, той открил нещо, което хората подсъзнателно чувствали, а той им го изказал с думи, разбрали в какво се състои същността на патриотизма. Само че Достоевски не е познавал нито древноруската, нито старобългарската литература и е считал, че споменатата особеност е рожба на новата време.

Моята творческа задача се състои в това да покажа убедително, че тази черта на руската литература не се е появила с Пушкин, не е била присъща само нему, а и на древноруската литература и че тя се корени в традицията на старобългарската литература, възприета от Русия.

Винаги с огромна радост се запознавам със старобългарските литературни паметници, защото усещам, че в тях се съдържат корените и на древноруската култура. Това е почвата, върху която тази забележителна черта, която трябва да спаси човечеството от гибел, вече се е съдържала.

Представяне на книгата „Симетрия на времето. Срещи и разговори с акад. Дмитрий Лихачов. Записа и подготви за печат Калина Канева.“ Издателство на ЦК на ДКМС, София, 1984. Национален дворец на културата в София, ноември 1984 г. На снимката (отляво надясно): Калина Канева, акад. Владимир Георгиев, заместник председател на БАН, акад. Ангел Балеvски, председател на БАН, Веселин Йосифов, главен редактор на в. „Антени“ и в. „За буквите“, Валентин Караманчев, генерален директор на Държавно сдружение „Българска книга и печат“, Евтим Евтимов, директор на Издателство на ЦК на ДКМС, „Народна младеж“, журналисти.

Снимка Огнян Гранчаров

Равнопоставеност

Българите ще могат да пишат
на институциите
в Европейския съюз с кирилица
на своя роден език

Политиката на Европейския съюз в областта на културата гарантира запазване на идентичността на европейските народи и урежда юридическата база за участие в европейските културни програми. Това включва: подобряване на познанието на европейската култура и история, защита на културното наследство с общоевропейско значение, културен обмен между държавите и създаване на нови художествени творби.

...

Уважението към езиковото и културното разнообразие е заложено в политиката и самата философия на Европейския съюз. С присъединяването си към голямата общност на европейските народи България ще запази уникалната си културна идентичност и ще добие много нови възможности за популяризиране на своята самобитна култура.

...

Днес Европа спазва принципите на взаимно уважение, признаване и равнопоставеност между езици и култури. В ерата на новото хилядолетие, когато славянските държави вече са част от общото европейско семейство, за пръв път език, който ползва кирилската азбука, ще стане официален за Съюза, защото според законите на ЕС всички езици, официални за държавите-членки, са официални и за организацията.

...

В момента те са 20 на брой за 25 държави-членки. С приемането на България и Румъния през 2007 г. ще нараснат на 22. Кирилската азбука и българският език ще се появят на официалния сайт на Европейския съюз в интернет, както и на всички общи документи на Съюза. Българският език постепенно ще се превърне в обект на интерес и изучаване. Българските граждани постепенно ще се превърнат в обект на интерес и изучаване. Българските граждани ще могат директно да се обръщат към институциите на ЕС на своя роден език, които ще бъдат задължени да им отговорят също на български.

...

Политиката на ЕС в културната сфера не подлежи на задължителна хармонизация. Основен инструмент е участието на България в културните програми на ЕС, тъй като съдържанието на европейското право в областта на културата се свежда изключително до решенията на Европейския парламент и на Европейския съвет за създаване на културни програми.

...

В областта на културата страната ще спечели повече популярност и възможности за изяви, защото Европейският съюз стимулира принципа на единство в многообразието и защитава идентичността на всеки отделен народ като гаранция за общата защита на културното наследство на Стария континент.

...

Европейското гражданство допълва, а не заменя националното. Българинът ще стане гражданин на ЕС и ще ползва правата му, но същевременно няма да изгуби нищо от българската идентичност, а ще може да я споделя с милиони хора в Европа.

Из доклада на Европейската комисия, раздел „Езици и култура“, връчен от нейния председател Жозе Мануел Дурау Барозу на председателя на Народното събрание Георги Пирински

Връчване на доклада на Европейската комисия, 27 септември 2006 г.

Пресфото БТА

Държава на духа

Философско-публицистичното понятие
се появи с посредничеството
на Кирило-Методиевския вестник

„Ние празнуваме 1300-годишнината на българската държава, но много столетия тя не е съществувала – намирала се е под османско иго, под византийско иго. Имаме ли право тогава да говорим за 1300-годишнина на българската държава? Да, имаме! Защото както културата на народа бива материална и духовна, така също има държава външна, материална, с нейната армия, която охранява страната, управление и т.н., и държава духовна, държава на духа.

Външната, материалната държава България с нейните военни сили и държавна независимост е била създадена от Аспарух.

Държавата на духа в основата си е била създадена от братята Кирил и Методий.”

Из словото на акад. Дмитрий Лихачов пред
Първия международен конгрес по българистика, София, 25 май 1981 г.

За първи път акад. Дмитрий Лихачов употреби изкованото от него философско-публицистично понятие за същността на българската култура „**държава на духа**“ при връчването на Международната награда „Братя Кирил и Методий“, с която Държавният съвет на Народна република България го направи за изключителните му заслуги в развитието на старобългаристиката и славистиката, за изучаване и популяризиране делото на братята Кирил и Методий. Заедно с приветственото слово на Тодор Живков към именития съветски учен, това понятие веднага влезе в съобщенията на Българската телеграфна агенция, а нашата журналистика го включи в речника на основните си термини.

Няколко месеца преди това бях в Ленинград. Позвъних по телефона вкъщи на академик Лихачов и той ме покани да му гостувам в дома му на бул. „Шверник“. Дошъл бе също един от неговите най-добри ученици – Александър Михайлович Панченко, доктор на филологическите науки, който задълбочено изследва философското наследство на Йоан Екзарх и през същата година бе в Шумен и Преслав.

И двамата ме попитаха за нашия голям юбилей. Стана дума за награждаването на проф. Роже Бернар с Кирило-Методиевската награда, за статията на проф. Санте Грачоти от Римския университет, отпечатана в „Антени“. В тази статия бе изказана следната мисъл: онова, което историческата съдба е отнела на България в политическо отношение, щедро ѝ го възвръща в областта на културата. Дмитрий Сергеевич попита: „А пише ли Грачоти какво значение има българската култура за Русия през XV, XVI и следващите векове?“ Отвърнах утвърдително. Не пропуснах да предам и необикновения интерес към първите броеве на Кирило-Методиевския вестник „За буквите–О писменехъ“. Заговорихме и за предложението на московския академик Борис Рибakov, отпечатано с автограф в изданието – 24 май постепенно да се превърне в международен културен празник.

Накрая добавих: заговорим ли за своя 13-вековен юбилей, някои възразяват, защото близо седем века българската държава не съществува самостоятелно.

Връчване на Кирило-Методиевска награда на БАН, 27 ноември 1975 г.

– Знаете ли – тутакси Дмитрий Сергеевич почна да расъждава на глас – понятието „държава“ има твърде различен смисъл през разните векове... – И приведе примери от руската и от световната история. – Понятието „държава“ в Средновековието има по-широк смисъл – продължи Лихачов – то е символ на политическото и духовното единство на народа.

Едновременно разсъждава на глас и Панченко:

– Да речем през XVII в. България не съществува като политическа система, военна организация и прочие. Но щом българските книги продължават да живеят в Русия, Сърбия, Румъния, значи продължава да живее и българската държава, разбирана в най-широк смисъл...

Дмитрий Сергеевич продължи:

– Държавата е била окована във вериги, унижена, но тя не е престанала да съществува, събирала е вътрешни сили и в края на краищата успява да си извоюва отново самостоятелност. Нали когато един човек бива затворен в тъмница, той пак живее, само че при други условия, и не е лишен от способността да мисли.

– Наопаки – додаде Панченко.

– Кампанела написва „Градът на слънцето“ в затвора – представяте ли си, в тъмницата! – и е запааметил целия текст!

– Разбира се, вековете под османско владичество, или под византийско, са оставили своя отпечатък върху живота на българската държава – бяха следващите думи на Дмитрий Сергеевич. – Но представата за нея придобива нравствени форми. Това е много интересно: тъкмо при тези потрудни времена на съществуване, в годините на сериозни изпитания, държавата придобива предимно нравствен смисъл. Затова огро-

мна роля през Средновековието е изиграла православната черква, която приема много от функциите на държавата – просветната, юридическата и прочие. За България това е особено характерно.

Припомнимме, че в Българското възраждане духовенството е участвало най-дейно.

– Ами да вземем Левски! – възкликна Дмитрий Сергеевич. – Той започва с духовното служение на народа, за да премине към революцията. Левски е една много привлекателна личност наистина, в най-човешкия смисъл на думата.

Показах в началния брой на вестника „За буквите“ факсимиле от джобното тефтерче на Апостола, където на първата страница той собственоръчно е записал тропар за Кирил и Методий.

След време бях честит да чуя от устата на Д. Лихачов за първи път произнесено словосъчетанието „държава на духа“. Тази непобедена и непобедима през вековете държава, създадена от Кирил и Методий и техните ученици, събра през май 1981 г. в слънчевата ни столица учени от цял свят на Първия международен конгрес по българистика.

Илия Пехливанов

Удивление миром

Дмитрий Лихачов за наследството на Преславската книжовна школа

В меката септемврийска нощ морските вълни прииждаха равномерно една след друга, разбиваха се о брега, отдръпваха се и настъпваха отново. Дмитрий Сергеевич говореше с тих глас:

– Колко ли им е било страшно някога на старите пътешественици в такава тъмнина? Гърци или руси... с малките си плавателни съдове. Дори при такова слабо вълнение трябва да е било страшно в мрака... Било е неизвестно какви племена ще ги срещнат тук. И как – дружелюбно или враждебно? Да палят ли огън или да се спотайват? От друга страна, какво безстрашие! Всъщност, именно върху безстрашието се е крепяла цялата култура – и античната, и средновековната...

В едно гръцко произведение пише, че шумът на морето повече от всичко напомня за вечността. Абсолютно същият шум се е разнасял и преди две хиляди години, и преди три хиляди години. Вечен ритъм.

Йоан Екзарх е създал истински химн за морето. Възпява тъкмо този прибой – как вълната изскача върху пясъка...Морето измива и милва земята...

В „Шестоднева“ на Йоан Екзарх има една забележителна мисъл: природата сама се възстановява, Сама опазва себе си! Днес вече знаем, че това е възможно само до известен предел, но тогава е било напълно реално. Колкото и дъждове да падат, морето не излиза извън пределите си. Колкото и слънцето да изпарява водата, морето винаги си остава на едно и също равнище. Самовъзстановяването е признак на живия организъм. Именно живият организъм е способен да възстанови себе си сам. От такова гледище морето е живо: възстановява чистотата си, винаги запазва своето равнище.

Една от най-разпространените книги в стара Русия е „Шестодневът“. И най-любима. Нейният живот се оказа необичайно продължителен - дори в XIX в. сред старообрядците тя е била особено ценена. Много от старите книги са остарели. Никой не би започнал да чете за удоволствие например „Физиолог“ или „Топографията“ на Козма Индикоплов. Но „Шестоднев“ е най-малко остарял. Оказа се най-жизнеспособен. Забележително! Дори познавам един хидролог – Николай Николаевич Горски, който написа книга за морето. Тя започва с цитат от „Шестоднев“ на Йоан Екзарх Български.

Би било много добре, ако се осъществява издание на „Шестоднев“ по следния начин: от една страна да бъде публикуван старобългарският текст, а от другата – преводът на новобългарски, за да се почувства и красотата на старобългарския текст. Та той е толкова красив! Пред нас е поетична книга. Разбира се, и историците на науката могат да издават „Шестоднев“ като научно съчинение, като естествено-научна представа за света и т. н.

Прегледах христоматията по българска литература за осми клас. Там от „Шестоднев“, струва ми се, се превежда само описанието на двореца в Преслав. Аз бих добавил и други поетични места. Особено онези, в които е изразено възхищението пред света.

„Удивление миром...“ Да. Именно удивление миром. Не само възхищение, но удивление!

В „Шестоднев“ се говори за сътворението на водата, описва се нейният кръговрат: как водата се изпарява, издига се във вид на облак, пада като дъжд или сняг на земята, събира се в реките и се стича в морето. Ето кръговратът, който позволява водата постоянно да бъде чиста. Признак на живия организъм – самопочистване и саморегулиране – Йоан Екзарх го е забелязал и го е предал много поетично.

На едно място той говори и за отровните растения и животни: че те също са нужни, че всичко създадено в света има своето предназначение. Това е забележително. Та нали едва напоследък науката говори, че и вълците са полезни, а преди мислехме, че трябва да се унищожават...

Обикновената еснафска представа за едно или друго животно го отделя от природата като система. Разглежда го отделно, изолирано. Щом змията хапе, значи е лоша. А Йоан Екзарх възприема природата като определена система, като организъм, където всичко си има своето място: вижда функциите на всяка отделна част от Вселената като цяло. Философът Н. А. Лоски написа книгата „Вселената като органично тяло“. В детството си като ученик бях много се увлякъл от тази книга. Но все пак в „Шестоднев“ Йоан Екзарх

го е изразил по-добре. В последно време се обръща внимание на тази философия.

Би било добре, ако крупни съвременни учени от различни области – физици, ботаници, зоолози, хидролози, коментират от свое гледище съчинението на Йоан Екзарх.

Учудва мисълта на старобългарския писател, че човекът е по-важен от звездите. Най-ценното – това е човекът. Той говори за Слънцето, за Луната, за звездите и казва, че най-важното от всичко е човекът!

И заедно с това не прави човека деспот в природата. Той говори за човека като част от природата, най-важната част от природата. Така че екологическите проблеми вече са поставени. Би трябвало да се привлекат и еколози, които да коментират „Шестоднев“. Трябва да се има предвид, че тази книга е плод не само на гениалността на самия Йоан Екзарх. В общи линии тя е създадена възоснова на съчинения от Василий Велики, като се основава върху античната и елинистична философия. Така че книгата е резултат от многовековното развитие на човешката култура. Това също трябва да се подчертае, за да не се създава впечатление, че в стара България е съществувал автор, който сам всичко е изобретил.

Културата е натрупване на ценности. И българският дял в натрупването на ценности е много

Фотомонтаж Николай Трейман

голям. В X век е направено обобщение на дотогавашния човешки опит. И то толкова добро обобщение, че е останало в руската литература чак до XIX век.

Идеята за големия и малкия Космос обхваща не само човека. Какво представлява църквата? Зданието е една малка вселена. Тъкмо с това е и интересно. Има глава – купол, има рамена, очи, вежди. Самата дума „око“ е със същия корен, както и „око“. Казаното се отнася не само до църквата, но и до най-обикновената къща. Идеята за претворяването на цялата вселена в малка вселена има няколко степени: от големия свят до малкия свят. Малкият свят е домът, обиталището на човека. А човекът е също един малък свят. Съществували са схващания, че човекът в своята организация съответства на вселената. Това е много важно, защото става дума за взаимоотношенията на човека с природата, за хармонията.

Струва ми се, че когато човек се лекува с билки, а не с продукти

на химията, той възприема себе си като част от природата, усеща единството си с природата. Човекът тръгва и сам търси лечебни треви. И старци, и жени, и деца берат билки, сушат ги и после, когато ги пият, или ги слагат върху раните си, имат чувството, че самата природа ги лекува.

Йоан Екзарх разглежда природата като единно цяло и човека като част от природата. „Шестоднев“ е съвременна книга, защото е поетична книга за природата. И за селското съзнание, за хората, които имат допир със земята, с природата, тя и сега не е загубила своето значение – това е поезия, поетическо отношение към природата. То трябва да съществува у човека! У земеделеца непременно трябва да се създава. Затова и „Шестоднев“ е имал такава значеие за Русия даже и до XIX век.

Разговора записаха
Калина Кънева
и Илия Пехливанов,
София, октомври 1978 г.

„В „Поучението“ на руския княз Владимир Мономах, където той се възхищава от многообразието на човешките лица, има пряко влияние от „Шестоднева“ на Йоан Екзарх Български.

Само по себе си това е знаменателно: цяло столетие по-рано България преживява същото „удивление миром“ (удивление от света), което става толкова характерно след това и за Русия, тя по-рано от Русия преминава същия този път към ново възприятие на света, нейният опит се оказва за Русия особено ценен.“

Настолна книга

Ново руско издание на „Шестоднев“
от Йоан Екзарх Български

Проф. Николай Цв. Кочев

Често пъти в историята на отделните общества се случват неща, които гледани през призмата на ставащото и на близкото минало, се оказват трудно обясними. Факт е, че арменците приемат християнството за своя официална вероизповед по време, когато в Римската империя император Диоклетиан (284-305) подлага християните на жестоко преследване. Потърсим ли обяснение на големия кипеж на културата в българската държава през втората половина на IX в. и началото на X в., отговорът също

няма да бъде лесен. Как сред това общество, довчера изповядващо езичеството, се появиха титани на духа, които с творчеството си издигат голям праг в културата не само на българската държава и на Балканите изобщо, но и в Европа като цяло. Кой е този европейски човек на перото, живял през IX-X в., който може да се сравни с Йоан Екзарх Български? Нима произведението „Шестоднев“ не е енциклопедия на цялото дотогавашно знание? Нима този български „Шестоднев“ не е компендиум

от знание за всички клонове на философията – онтология, гносеология, логика, натурфилософия, етика, естетика и пр., компендиум

и на частнонаучното знание – математика, география. Нима всичко това, което Йоан Екзарх е разкрил в „Шестоднев“ не го прави българският Платон или българският Аристотел на IX-X век? Тъкмо затова величието на този дух е било доловено и разбираемо от целия дотогавашен славянски свят и векове след това приет като настолна книга, многократно преписван и разпространяван.

Дойде време величието на този труд да обърне вниманието и на съвременния човек. За съжаление пръв, който насочи вниманието към него, не беше българин, нито изобщо славянин. Австриецът Рудолф Айцетмюлер публикува в седем тома някои от славянските преписи на този труд, като направи и негов превод на немски език.

През 2001 г. издателство „Алтейа“ в Санкт Петербург издаде труда на Г. С. Баранкова и

В. В. Милков, озаглавен „Шестоднев Йоанна Экзарха Болгарского“ /в общ обем от 971 страници./ Това е един капитален труд, който говори за предаността на неговите автори към делото на големия книжовник. И двамата учени отдавна се занимават с проблемите на старобългарската и старославянската писмена култура. Изданието е венец на тяхната упоритост. След него вече е трудно, поне за близките няколко десетилетия, някой български славист да направи опит за нещо по-голямо и по-добро. А българската култура от времето на цар Симеон, взета в нейната цялост, заслужава това.

Авторът е доктор на философските науки, ръководител на секция „Балканите през Средновековието“ в Института по балканистика при БАН.

Възникна скандал: руското издание на „Шестоднев“ от Йоан Екзарх, наричан Български, в България не се появи. Единственият екземпляр се съхранява в редакцията на в. „За буквите“.

Андрей Рубльов – „Троица“, (1422), Троицко-Сергиевска лавра

Дмитрий Лихачов

Ангелите на Рубльов

Националните идеали на руския народ са напълно изразени в творбите на двама от неговите гениални представители – Андрей Рубльов и Александър Пушкин. Именно в тяхното творчество, по-отчетливо отколкото където и да е другаде, се говори за мечтите на руския народ, за човешката доброта и красотата. В своята знаменита реч на 6 юни 1880 г. Достоевски казва: „Пушкин ни даде художествения тип руска красота, произлязла направо от руския дух, пресъздадена в истината на нашия народ и земя, както и самите те в нейното отражение“. Епохата на Пушкин е епоха на възвеличаване на руския национален дух след победата над Наполеон. А епохата на Рубльов ознаменува в себе си градацията на пълното освобождение на Русия от външна тирания и е белязана с победата над Златната орда. Епохата на Рубльов е епоха на възкресението, на вярата в човека, в неговите нравствени сили и самопожертвователни способности в името на висшите идеали. Това е епоха на възраждането на интереса към собствената история и култура от времето на независима Русия, предшествуваша монголо-татарските нашествия. Епохата на Рубльов е временен разцвет на литературата, епоса и политическото самоосъзнаване. Идеалите, въплътени в творчеството на Рубльов, са толкова сублимни, че можеха да бъдат наречени чудо, ако не представляваха сами по себе си отражение на реалността. В действителност те бяха не само примери за подлост, раболепие и предателство, но и за безвъзмездна служба към хората, отечеството и идеалите, за доброта и красота, пораждащи чувства на собствено достойнство и спокойна увереност в бъдещето. „Всяка мисъл в творчеството на Рубльов прилича на видение“. Но най-доброто и най-достовърното от произведенията на Рубльов е знаменитата „Троица“. Сергей Радонежски построява светата обител Троицки събор, а след това там е поставена и самата икона, „за да може съзерцавайки светата Троица, да победим страха, създаващ омраза в съвременния свят“. Това е призив, подчинен на дълбокото философско осъзнаване за устройството на света и нравствената сплотеност между хората. Троичността за Рубльов е не само закон, относно геометричния строеж на Вселената и нейната диалектика, но и съвършеното изразяване на двойствената връзка между неприкритост и любовта от една страна и любовта и разкритост от друга, включваща в себе си цялото светоусещане. Три ангела са събрани в триъгълник, а той е вписан в осмоъгълник – символ на вечността и всичко това е обединено в кръг. Законите на земното притегляне нямат сила в тази композиция. Ангелите са като облаци във въздуха, сякаш „нарисувани с дим“, полегнали в отражението на цветовете от небесната синева. В нежните ангелски лица ясно личи могъщата нравствена сила и способността да направят „своя избор“ в живота. Трите ангела са като компонент от някакво сакрално хоро. Те летят над земята и протегнатите им крака не докосват повърхността, а изисканите им жезли – като символи на вечния пътник, напомнят на човек, че той е само временно тук, на земята, и напускайки я няма да отнесе със себе си нищо друго освен своята душа с възцарената в нея истина. Отблясъците на синия цвят – това е сиянието на човешката същност в небесната шир. Житейската мъдрост не натежава на ангелите, тя им помага да се чувстват възвисени над света. В това именно е могъщата сила на багрите над всемира. И в това именно е неземното сияние на цветовете. И от тук, може би, произлиза радостната тъга на рубльовските ангели. Не е лесно да гледаш тази творба. Неслучайно и самият Рубльов е написал за своята „Троица“, че тя е „непрестанно възряна в пресветите икони, изпълнена с радост и светлина“.

Титаничен ум

Филолог в класическия смисъл на думата,
човек с изключително обаяние

Проф. Ангел Давидов

През 1981 г. като ректор на Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий“ имах честта и щастието да връча на акад. Лихачов Международната Евтимиевска награда на ВТУ – тя му беше присъдена като признание за заслугите в областта на славистиката и по-специално за неговите изследвания върху Търновската книжовна школа. Извън това събитие с Дмитрий Лихачов съм имал и други срещи – в Ленинград (Санкт Петербург), в София, Велико Търново... Благодарен съм на съдбата, че имах контакти с тази удивителна личност и можах да приема частица от неговото излъчване. Такова излъчване имат и неговите оригинални автографи на книгите, които той ми е подарил.

Разговаряли сме по много широк кръг от проблеми – на първо място общофилологически, главно палеославистични. Много от това, което той казваше, неговите концепции за старите славянски литератури, за текстологията и т.н. ще намерим в многобройните му книги (съответно в по-голяма пълнота) и да се спирам на тях, ще бъде повторение. За читателя ще бъде по-интересно да узнае нещо извън публикуваното.

Акад. Лихачов беше филолог в класическия смисъл на думата – бидейки проникновен изследвател-литературовед, той отчиташе винаги връзката на една литературна творба с нейната езикова реализация. Притежаваше солидна езикова и езиковедска подготовка – и в теоретичен план, и в чисто практическо владеее на много езици. Тъкмо затова нашите разговори бяха откровение за мен, специалиста езиковед-старобългарист. Винаги ще бъдат актуални думите му за първия славянски книжовен език, казани на срещата му с великотърновските студенти: „Руският народ се е обучавал на церковнославянски език... Но ние не забравяме, че церковнославянският език е създаден от Кирил и Методий и е старобългарски по своя произход, в основата си е старобългарски“.

Дмитрий Сергеевич беше човек и учен с невероятно обаяние и богата мисъл. Извън това, което е писал и говорил на научни форуми, любопитни са думите му, казани по най-обикновени поводи, за неща наглед незначителни. Във всяко нещо той умееше да вижда дълбокия смисъл на природната хармония и целесъобразност, ролята и предназначението на човека. Веднъж по време на разходка в гората край Петропавловския манастир, той говори за „мъдростта на старите дървета“, чиято напукана кора напомня „бръчките на древен мъдрец“, докато младите дървета с гладка кора той свързва с „жизнерадостния полет на младостта, но и с нейното лекомислие понякога“.

Преживял блокадата на Ленинград и заточението в Соловки, Дмитрий Сергеевич достигна дълбока старост, но до последните

Дорогие друзья! Наука требует заинтересованности. Заинтересованность (называя заинтересованность) приходит тогда, когда человек ставит себе НАДЛИЧНОСТНЫЕ задачи, когда он служит идее и идеалу. Первая задача заключается в том, чтобы выявить характер – служить своей стране и своему народу. Еще была великая задача – служить своему народу как всему человечеству. Наша великая родина – наша малая Земля – мир, несущий в безмерном пространстве Вселенной. И на этой малой Земле мир еще не достиг своего совершенства. Наша страна, где живут родные как люди, как любимый город или любимое село, а в нем наши семьи: отец, мать, братья, сестры, дяди, тети... Будем служить всем нам и нашей земле, образуем, наукой, искусством. А в этом мы служим нашей „маленькой родине“, называемой Землей. Д. Лихачев

Скъпи приятели! Науката изисква заинтересованост. А истинската заинтересованост идва тогава, когато човек си поставя **НАДЛИЧНОСТНИ ЗАДАЧИ**, когато служи на една идея или идеал. **Първата задача с такъв именно надличностен характер е да служиш на своята страна и на своя народ. Още по-голяма задача е да служиш на своя народ като част от цялото човечество. Наша велика родина е цялото земно кълбо, което се носи в безкрайното пространство на Вселената. И на това мъничко земно кълбо има място за най-скъпото ни: нашата родина, където живеят близките нам хора, нашият любим град или любимо село, а в тях нашите семейства: бащи, майки, братя, деца, може би жена...Нека да служим на всички тях и тогава нашият живот ще придобие смисъл, интерес, цел. А като цяло ние служим на нашия малък космически кораб, наречен Земя.**

23 септември 1978 г.
Велико Търново

Дмитрий Лихачов

На Евтимиевата Света гора акад. Лихачов изповяда, че след първото южнославянско влияние от X – XI век и второто от XIV – XV век има вече и трето – в наши дни, преимуществено българско.

Проф. Ангел Давидов връчва Международната Евтимиевска награда на акад. Дмитрий Лихачов.

Снимка личен архив

си дни запази удивително жизнелюбие, всеотдайност на науката и любов към хората. Мисля, че имам пълно основание да го нарека **титан на духа**.

Авторът е доктор на филологическите науки, езиковед, изследовател на старобългарския език и на наследството на Търновската книжовна школа. Ректор на Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий“ (1979-1983). Две години е бил лектор по български език в Римския университет

Кирило-Методиевският вестник предлага площадката пред аулата и сградата на Великотърновския университет с паметника на Св. Св. Кирил и Методий, на Патриарх Евтимий и бъдещата едноименна черква, както и алеята към студентските общежития да бъдат назовани на акад. Дмитрий Лихачов – бележит съвременен изследовател на Търновската книжовна школа.

Забележителни десетилетия

Търновската книжовна школа е направила за славянската култура повече отколкото в други случаи е направено за цели две столетия

Кой народ, роден с българите по език, не възпри неговите писания, неговите наставления, неговите трудове и потовете!

Григорий Цамблак
„Похвално слово за Евтимий“

За две десетилетия – от 1371 г., когато Евтимий се завръща в България, до падането на Търново през 1393 г. – Търновската книжовна школа е направила за славянската култура повече, отколкото в други случаи е направено за цели две столетия. По интензивността на своето влияние върху цялата източнославянска и южнославянска култура тези двадесетина години са наистина забележителни. Както свецита като средновековен символ на живота припламва най-силно малко преди да угасне, така и светлината на Търново грее най-ярко, преди нашествието на друговерците.

На Евтимиевата Света гора

Второто южнославянско влияние в Русия от края на XIV и XV в. е част от движението, обхванало целия Европейски Югоизток и Изток, което прераства може би в известна мярка в движение на Предренесанса. То има общи черти както в литературата, така и в изкуството, а също и във философската мисъл. Как точно трябва да се нарече явлението – това е чиста условност. Аз например смятам, че то е по-скоро Предренесанс, а не Ренесанс. От мое гледище Ренесансът е движение, което освобождава литературата от църковния ѝ характер. В православните славянски страни подобна секуларизация не е могла да настъпи, защото те едновременно се оказват пред един общ враг – исляма. Ако се съобразим с това основно различие, бихме приели разглежданото движение за Предренесанс. Още повече, че то и хронологически съвпада по-скоро с италианския и европейския Предренесанс, отколкото със самия Ренесанс.

Само че в никакъв случай Реанесансът и Предренесансът не бива да се възприемат като ценностни определения. Изобщо науката трябва да избягва подобни определения. Средновековието, както вече може да се прецени, е важна културна епоха, която повече е невъзможно да се подценява. Не бива да се говори и пише, че тя е по-непълноценна от Ренесанса. Става дума за различни явления, в еднаква мяра достойни за съкровищницата на световната култура.

В последно време особеностите на Търновската книжовна школа са подложени на щателно изследване. Биха могли да се споменат трудовете на мнозина български, западноевропейски, югославски и съветски учени: Петър Динеков, Емил Георгиев, Иван Дуйчев, Пеньо Русев, Георги Данчев, Димитър Ангелов, Боню Ангелов, Донка Петканова-Тотева, Велчо Велчев, Надежда Драгова, Невяна Дончева-Панайотова, Фейс Вигзел, Малик Мулич, Гелиан Прохоров и мнозина други.

В някои научни разговори се долавя впечатлението, че Търновската школа – и книжовна, и художествена, вече е достатъчно изучена и повече няма какво да се прави за нея. Не! Колкото повече я изучаваме, толкова по-ясно разбираме какво огромно влияние е оказала тя върху близки и далечни народи. И това още повече разширява и усложнява проблематиката ѝ.

Ето един пример за това, че все още недостатъчно познаваме нашето средновековие. Представата ни за тогавашната културна ситуация би била значително обогатена, ако спокойно и трезво изследваме различните философски понятия и етнически обозначения в отделните страни и народи от Източна и Южна Европа. Наистина досега не

сме проучили както трябва думите „славяни“, „България“, „българин“, „Русин“, „Рус“ (макар за последната да има доста трудове, но те са дело преди всичко на историци, а не на лингвисти), а също думите „белорусин“, „украинец“, „влах“, „Влахия“, „молдовец“, „Македония“ или пък думи като „светогорец“, „новгородец“ и др. под. Значението и употребата на тези думи е доста сложен научен проблем. Нужни са речници с точно преведени цитати от първостепенни литературни и исторически паметници, от

националното начало срещу появилия се нов противник – исляма, обща опасност и за православните балкански страни, и за България, и за Сърбия, и за Русия. Ако разлистим руските летописи от онова време, ще се убедим, че основателната борба на Русия срещу татарската орда придобива съдбоносно значение. Основата за бъдещата вековна близост между Русия и България се създава най-вече през XIV в.

В епохата на „второто южнославянско влияние“ се променя и ролята на манасти-

Слово на акад. Дмитрий Лихачов пред Международния симпозиум „Търновска книжовна школа“, септември 1978 г.

които да се вижда ясно как са били употребявани думи като упоменатите по-горе през различните исторически периоди... Такива речници, по подобие на „Речник-индекс на презвитер Козма“ от проф. Ангел Давидов, са необходими при работата над сериозни научни въпроси.

Ние не се отказваме от термина „второ южнославянско влияние в Русия“, предимно българско, както и от термина „първо южнославянско влияние“. Изучаването на второто в сравнение с първото трябва да ни насочи към основната характеристика на епохата от края на XIV и началото на XV в.

Каква е разликата между първото и второто влияние?

Културата на X и XI в., византийската и предимно българска, е транслирана в Русия. Преведени са основни произведения на християнското учение, непосредствено са пренесени ръкописи и т.н. По време на второто южнославянско влияние в Русия също са пренесени ръкописи, преведени са произведения на литературата, емигрирали са книжовници. Но в слрчая имаме и нещо повече – пренасяне на идеология в нейните отделни форми. През първия период се пренася християнска религия като цяло, а през втория – определени религиозни течения, като исихазма и някои други. Втория път се пренася не писмената система като цяло, а само правописната система, особеностите на стила и пр.

Това е принципна разлика. В първия случай влиянието на старобългарската литература над руската е доста по-обобщено. В края на XIV в. биват пренесени значително по-сложни философски системи. Изменя се и главната цел. Пренасянето на християнството в Русия през X в. е свързано с борбата срещу местното езичество. Във втория случай първостепенна става защитата на

рите. Докато през X и XI в. те се борят за разпространяване на християнската просвета в пределите на своята собствена страна и връзките между тях са основани именно на това, през XIV в. възниква много любопитна ситуация на свързване между манастирите на всички православни страни. В Русия идват някои емигранти, които бягат от османското нашествие. Културната ситуация в областта на изкуството и книжнината става свършено друга.

В средновековието, епоха на йерархическо устройство на обществото и на йерархическо отношение между културните ценности, значението на йерархията на отделните жанрове, отношението между книжовния и народния език и т. н. придобиват извънредно голямо значение. Какъв е смисълът на търновския литературен стил „плетене словес“ (или „плетене на венци“, както сполучливо го нарече преди две години на предишния симпозиум проф. Дитрих Фрайданк от Хале), за всички славянски народи, които са си служили със старобългарски или древнотчерковно-славянски език (в основата на руски вариант на старобългарския език)?

Както Ренесансът в Италия се обръща към класическата древност, така и славянските народи през XIV в. се обръщат към своята собствена класическа старина, делото на гениялните български просветители Кирил и Методий и техните ученици. Изтъквам това гледище понеже в Русия последва нормализация на езика със същата цел, каквато се има предвид и в Търново два века по-рано.

В началото на XVI в. в Русия пристига светлорецът Максим Грек и започва „изправяне“ на богослужебните книги. Това е свързано с присъединяването на редица княжества към московската държава. Появява се нужда да се направи писмеността единна и в правописно отношение. Третата реформа

от този тип в Русия става през XVII в. Тя е свързана с патриарх Никон и с появата на старообрядничеството. Последната реформа има трагични последици, но е било и исторически необходимо при присъединяването на Белорусия и Украйна към Русия. Изобщо реформите в писмеността не стават никога случайно, а по волята на тоя или оня държавен деец или книжовник. Ето защо трябва да оценяваме значението на Евтимиевата реформа в светлината на онова бих казал интернационално движение, което се заражда в Търново. Както свидетелства Григорий Цамблак, там са учили и работили не само български книжовници, а и монаси от Северния океан до Илирик.

Не бива да се мисли, че непременно всяко прогресивно движение трябва да се приписва до най-широките кръгове на народа. То трябва да има връзка с народа, да се корени в неговия език и бит, но да не остава на неговото равнище, а да го води след себе си. Авторитетът, който е завоювала Търновската книжовна школа и нейното световно значение се обясняват с факта, че високото равнище на търновската научна мисъл е направило огромно впечатление в Русия. Много важно е съзнанието за ролята на литературата. Народът трябва да я приема като свой духовен водител. А това самосъзнание през XIV и XV в. е било много високо и е призовавало към нравствено самоусъвършенстване, към развитие на националното самосъзнание и към борба с исляма, за национално единство.

През X и XI в. в Русия започва известно деление между литературните жанрове на високи и ниски. В XIV и XV в. разграничението се засилва извънредно много. Търновската книжовна школа със своя висок литературен език издига първостепенни нравствени и национални теми. Тя развива и подхранва развитието на високите жанрове – похвални слова, похвални жития, тържествено красноречие, химнография и пр. Не случайно похвалните слова са любим жанр на Евтимий, Цамблак, Киприан, Йоасаф Бдински, Константин Костенечки, а в Русия – на Епифаний Премъдри, тверския инок Тома, Пахомий Серб и мнозина други. По такъв начин авторитетът на литературата във всички православни страни извънредно нараства.

Похвалните слова, които Киприан пише в Русия, също имат за времето си огромно значение. Това съответства на известното грандиозно строителство на църкви в Русия в навечерието на Куликовската битка. Още татарското иго не е отхвърлено, победата над поробителите не е нанесена, а вече се строят църкви и се пишат похвални слова! Така Търновската книжовна школа със своя тържествен стил изразява оптимистично отношение към света независимо от всички исторически превратности.

Културната ситуация във всяка отделна страна има свои особености. В Русия например старобългарският език (в неговия руски вариант ние го наричаме църковнославянски) на Търновската книжовна школа е стоял по-далеч от народния руски език. Това е имало голямо значение, защото отликата на литературния език от народния сама по себе си издига авторитета на литературата. „Плетение словес“, пренесено от Търново и издегнато на голяма висота от Епифаний Премъдри, придобива свършено необичайно значение.

Търновската школа се оказва много по-важна за Русия, отколкото за самата България. Тя е забележително явление на културното взаимопроникване между България и Русия с големи исторически последици.

Паметник на Св.Св. Кирил и Методий на Славянския площад в Москва, осветен на 24 май 1992 г. Скулптор Вячеслав Кликов

И шег, и истина

Десет заповеди на човечността

1. Помогни на слабия и страдация. На човека и всяко живо същество.
2. Не убивай и не започвай война пръв.
3. Не си помисляй, че твоят народ е враг на други народи.
4. Не кради и не си присвоявай труда и идеите на брата свой.
5. Търси в науката само истината и не се ползвай от нея навсякъде за зло или корист.
6. Уважавай мислите и разсъжденията на брата свой.
7. Почитай родителите и прародителите си. Всяко добро, сътворено от тях, изучавай и съхрани.
8. Почитай природата като майка и помощница.
9. Нека твоят труд бъде труд на творец, а не на роб.
10. Нека живее живото, нека се мисли мислимото, нека роденият свободен остане свободен.

2 октомври 1988 г.

Созопол

Хоризонти на културата

Културните хоризонти на света непрекъснато се разширяват. Сега, в XX-то столетие, ние разбираме и ценим от миналото не само класическата античност. В културния багаж на човечеството здраво влезе западноевропейското средновековие, смятано още в XIX-то столетие за варварско, „готическо“ (първоначалното значение на тази дума именно е „варварско“), византийската музика и иконопис, африканската скулптура, елинистичния роман, фаюмския портрет, персийските миниатюри, изкуството на инките и много, много още. Човечеството се освобождава от „европоцентризма“ и егоцентричната съсредоточеност на съвременното.

Дълбокото проникване в културата на миналото и културата на други народи сближава времена и страни. Единството на света все повече и повече се усеща. Разстоянията между културите се съкращават и все по-малко остава място за национална вражда и тъп шовинизъм. Това е величайшата заслуга на хуманитарните науки и изкуството – заслуга, която в пълна сила ще бъде осъзната в бъдеще.

Една от насъщните задачи е да се въведе съвременният читател в четенето и разбирането на паметниците на древното слово на Русия. Изкуството на словото се намира в органическа връзка с изобразителното изкуство, занаятите, музиката и истинското му познаване не може без вникване в другите области на художественото творчество на древна Русия. Във великата и своеобразна култура на древна Русия тясно са приплетени изобразителното изкуство и литературата, хуманитарната култура и материалната, широките международни връзки и яркото изявяване на националното своеобразие.

Дмитрий Лихачов (1969)

Младите хора имат нужда от идеали

Проф. Александър Сергеевич Запесоцки,
ректор на Санктпетербургския хуманитарен университет
на профсъюзите, пред Кирило-Методиевския вестник

През 1991 г. Висшата профсъюз-на школа за култура в Ленинград се преобразува в хуманитарен университет (с платено обучение). За свой рожден ден той избира Деня на славянските просветители. На 24 май 1992 г. университетът е осветен по православен обряд. На неговата територия е изграден и параклис „Св. Св. Кирил и Методий“ с подкрепата на акад. Лихачов. За тази своя идея той разказва в едно интервю месеци преди смъртта си.

Във фойето на университета на мраморни плочи със златни букви са изписани имената на почетните доктори. Първото име е на акад. Д. С. Лихачов.

– Как възприехте нашата Лихачовска изложба?

– Изложбата наистина е изумителна. А за нашата университетска библиотека желаем да получаваме редовно Кирило-Методиевския вестник „За буквите“.

– Разглеждайки вашия университет, не преставам да се възхищавам. Сякаш съм попаднала в някаква приказка. Разбирам защо Дмитрий Сергеевич още през 1993 г. е изрекъл пророчески думи: „Чувствам се в университет от XXI век. Ако основните европейски университети се гордеят със своето минало, то ние следва да се гордеем със своето бъдеще, което ще бъде велико и първоначално в Европа“. Разкажете ни и за своето общуване с големия учен.

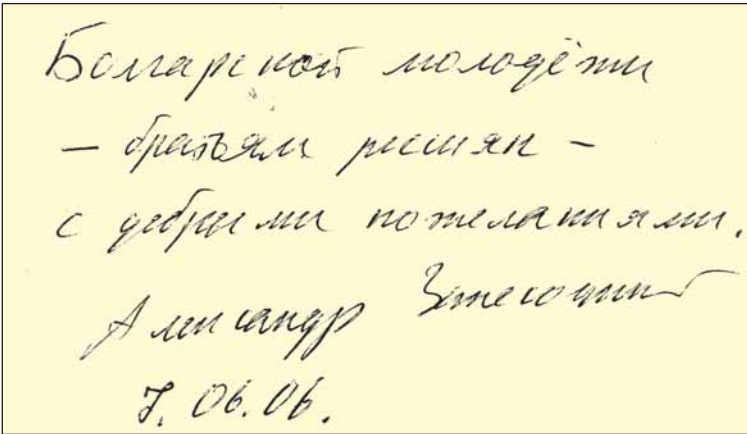
– Има хора, които със своето присъствие поражда у другите едно особено чувство. Това се нарича „харизма“ или „магнетизъм“, това са някакви особени свойства на личността, които е трудно да обясниш с думи. Такива особености притежаваше Дмитрий Сергеевич. За първи път го видях лично в профсъюзния дворец на културата „Маяк“ (вече приватизиран). Бяха го поканили по повод неговата 90-годишнина. Залата беше претъпкана, имаше много правостоящи. Всички искаха да го видят и да го чуят. Публиката беше – да кажа наелектризирана – ще бъде твърде слаба дума. Когато той се появи, възникна някаква особена атмосфера. Може би по такъв начин в далечни времена са възприемали светците. Поразяваше фантастичната яснота на неговата мисъл, макар че физическите му сили бяха вече отпаднали. Много съм разсъждавал върху този феномен. Познавах и други подобни хора и стигнах до извода: тези личности никога не са позволявали на своя мозък да бездейства, работили са всеки ден.

Когато след време посетих Дмитрий Сергеевич във вилата му в Комарово, бях поразен от извънредно скромната обстановка в нея. Само книги, книги, книги... И всеки ден, въпреки възрастта си, той непрестанно работеше - пишеше статии, отговаряше на писма.

Ал. С. Запесоцки

Проф. А. С. Запесоцки е член-кореспондент на Руската академия на образованието, заслужил деятел на науката и заслужил артист на Руската федерация, почетен доктор на Линския университет (Флорида, САЩ), на Американския университет в Дъблин (Ирландия). Автор е на около 400 монографии, учебни пособия, статии по проблемите на културата, образованието и профсъюзната дейност.

Автограф за Кирило-Методиевския вестник

Струва ми се, че тъкмо в това се крие тайната на неговото дълголетие и на потресавания му разум и работоспособност, които не угаснаха у него до последния му ден.

По съветско време у нас нямаше институция „хонорис кауза“. Лихачов беше почетен доктор на 19 чуждестранни университети, но на нито един в родината си. Ние решихме да възобновим тази форма на почит. Смятам, че забележителните личности като него следва да усетят благодарността и признанието на обществото докато са още живи, а не посмъртно, както най-често става у нас. Щастлив съм, че успяхме да кажем „благодаря“ на цяла плеада почетни доктори на нашия нов университет. Пръв сред тях по достойнство беше акад. Лихачов. В навечерието на 24 май 1993 г. аз наметнах върху плещите му докторска мантия.

На младите хора са нужни идеали. А идеалите следва да бъдат персонифицирани. Във вековната история на Русия има много герои, достойни за подражание, но те не са редом с нас. Не можеш да ги видиш с очите си, да им зададеш лично някакъв въпрос. Много е важно живи релни хора да бъдат възприемани като Учители с главна буква. Ние решихме да привличаме в нашия университет именно такива личности с безупречен нравствен авторитет, които да бъдат пример и в личния живот, и в трудовата дейност – в науката, изкуството, културата.

Съществува и друга тенденция – да се привличат хора, от които се очаква някаква материална

поддръжка. Ние дадохме предпочитание на нравствената позиция. Затова първом избрахме именно акад. Лихачов.

– За какво става дума във Вашата статия „Несбъднатата мечта на Дмитрий Лихачов“?

– Преди 10 години Лихачов сподели пред тесен кръг от приятели, събрани за неговата 90-годишнина:

„Като правя равностойка на преживяното мога да кажа, че най-щастливи в моя живот бяха онези моменти, в които съм успявал да направя нещо за руската култура.“

Макар че той е направил наистина огромен принос в науката, остана и нещо неосъществено. Това е **Декларацията за правата на културата** – неговото нравствено завещание.

На 1 септември 1995 г. по време на нашия традиционен празник в началото на новата учебна година – Денят на знанието, Дмитрий Сергеевич за първи път запозна студентите и преподавателите от университета с „проекта на проекта“, както сам той се изрази за Декларацията. И до днес този проект се обсъжда и доработва от най-различни среди в Санкт Петербург. Надявам се, че поне през юбилейната година той ще преодолее всякакви бюрократични прегради и идеите на бележития учен и мъдрец ще намерят подкрепа от световната културна общност ЮНЕСКО.

Разговора води
Калина Канева

Екология на културата

Вглеждане в традициите на миналото и в предизвикателствата на бъдещето

Проф. Александър Федотов

Културолозите отдавна са разбрали, че коренът на човешкото зло се намира не извън човека, а в него самия. Казано с други думи, причините за нашето всеобщо или конкретно неудовлетворение се крият в дисхармонията между нашите потребности и възможностите за тяхната реализация. Често се получава така, че тези потребности се оказват недостатъчно културни, а възможностите за тяхното реализиране – направо варварски. Човешките потребности нарастват главозамайващо бързо, докато възможностите за тяхната реализация съвсем не са безгранични. Тази дисхармония като че ли произлиза от обстоятелството, че човекът отдавна е изградил своя собствен свят, чието главно измерение е социокултурно, ала при това е забравил, че светът в неговото мегаизмерение – истинският, вечният (поне така ни си струва), природният, е предназначен за всички. Именно този голям свят, който ние наричаме Космос или Вселена, е самодостатъчен и не се подчинява на изкривената човешка воля и психика. Хората сякаш забравят за своята биология, за връзката си с този заобикалящ ги отвсякъде свят, който не винаги издържа на нашите „социокултурни изпълнения“.

Примерите за това откриваме ежедневно; те са около нас – видими, осезаеми, ужасяващи и плашещи със своя социален егоизъм и историческо скудоумие. Бъдещето на човечеството зависи от самите нас, от нашата субективна воля и желание да се превърнем в истинско цивилизовано общество, което да

се ръководи преди всичко от необходимостта да бъде формирано екологическо съзнание и да бъдат разработени екологически принципи на управление на съвременната цивилизация.

Както се знае, екологията изучава връзката между живите същества и заобикалящата ги среда. Във фокуса на нейното внимание е и еволюцията на екосистемите и биосферата като цяло. От средата на 20-те години на XX век екологията се формира като основа за рационално природоизползване и охрана на живите организми, а в края на същото столетие се ражда и социалната екология, която изучава закономерностите във взаимодействието между обществото и заобикалящата среда, а също така решава практически проблеми на запазването на тази среда. В рамките на социалната екология се появява и екологическа етика, чието значение за културното развитие на хората непрекъснато нараства.

Новата наука инвентира и нови понятия, такива като биосфера – онази област на активния живот, която включва както живите организми, така и средата на тяхното обитаване, или **биоценоз** – съвкупност от растения, животни и микроорганизми, които населяват определен участък на суша или воден терен и се характеризират със специфични отношения помежду си и своята приспособеност към условията на обкръжаващата среда. Човекът е задължителен участник в процесите в биосферата и биоценоза, въпреки че само той успява да се от-

Александър Федотов

дели от природата и да създаде своя собствен свят, наричан социосфера и включващ техносферата, обществените отношения и духовните ценности. И все пак човекът не е прерязал пъпната си връв, която го свързва с природата: той опитомява животни, култивира растения, като създава по този начин „нов природен свят“, наричан често **антропосфера**.

Бурното развитие на човешката цивилизация през XX век, което се изразява преди всичко в научно-техническия прогрес, става причината биосферата да бъде включена в глобалната човешка жизнена дейност. Така на нашата планета наред с геологическия и биологическия, започва да функционира и антропогенният фактор, представляващ най-голямата заплаха за нейното съществуване. Именно антропогенният кръговрат подобно на Дамоклев меч заплашва механизмите на естествената саморегулация на биосферата.

Затова екологическата култура се превръща в противовес на културата на технократите. Немският писател Танкред Дорст (Tankred Dorst) – един от инициаторите на екологическото направление в християнската култура, подчертава, че днес живеем в епохата на техниката, когато хуманитаристът е отстъпил своето място на технократа, когато цивилизацията на хората постепенно се сменя от цивилизацията на машините и роботите, които вероятно някога ще ни погълнат като в романа на някакъв фантаст. Така културата към биосферата, живота и човека се превръща в противовес на културата към техниката. Така се формулира първият принцип на екологическата култура. Вторият фундаментален принцип на екологическата култура се изразява в опазването на човека като олицетворение на биосферата и живота от него самия, от неговите физико-технически теории, лишени от толкова необходимо хуманитарно, жизнено-биологическо съдържание.

Екологическата култура прави извлечение от ограничения характер на човешките възможности и умения: даже ако човечеството някога успее да създаде екологическа цивилизация като противовес на техническата и съумее донякъде да хармонизира своите взаимоотношения с природата, то пак ще си остане зависимо от природата, от нейните фундаментални космически сили.

В своята прочута книга „Прошлое – будущему“ (Москва, изд. „Наука“, 1985) Дмитрий Сергеевич Лихачов за първи път използва термина „екология на културата“, пишейки:

„Запазването на културната среда е задача, която е не по-малко важна от запазването на обкръжаваща природа. Ако природата е необходима за човека с оглед неговия биологичен живот, то културната среда е потребна за духовния, нравствен живот, за „духовната уседналост“ на човека, за неговата привързаност към родината, за неговата нравствена дисциплина и социалност.“

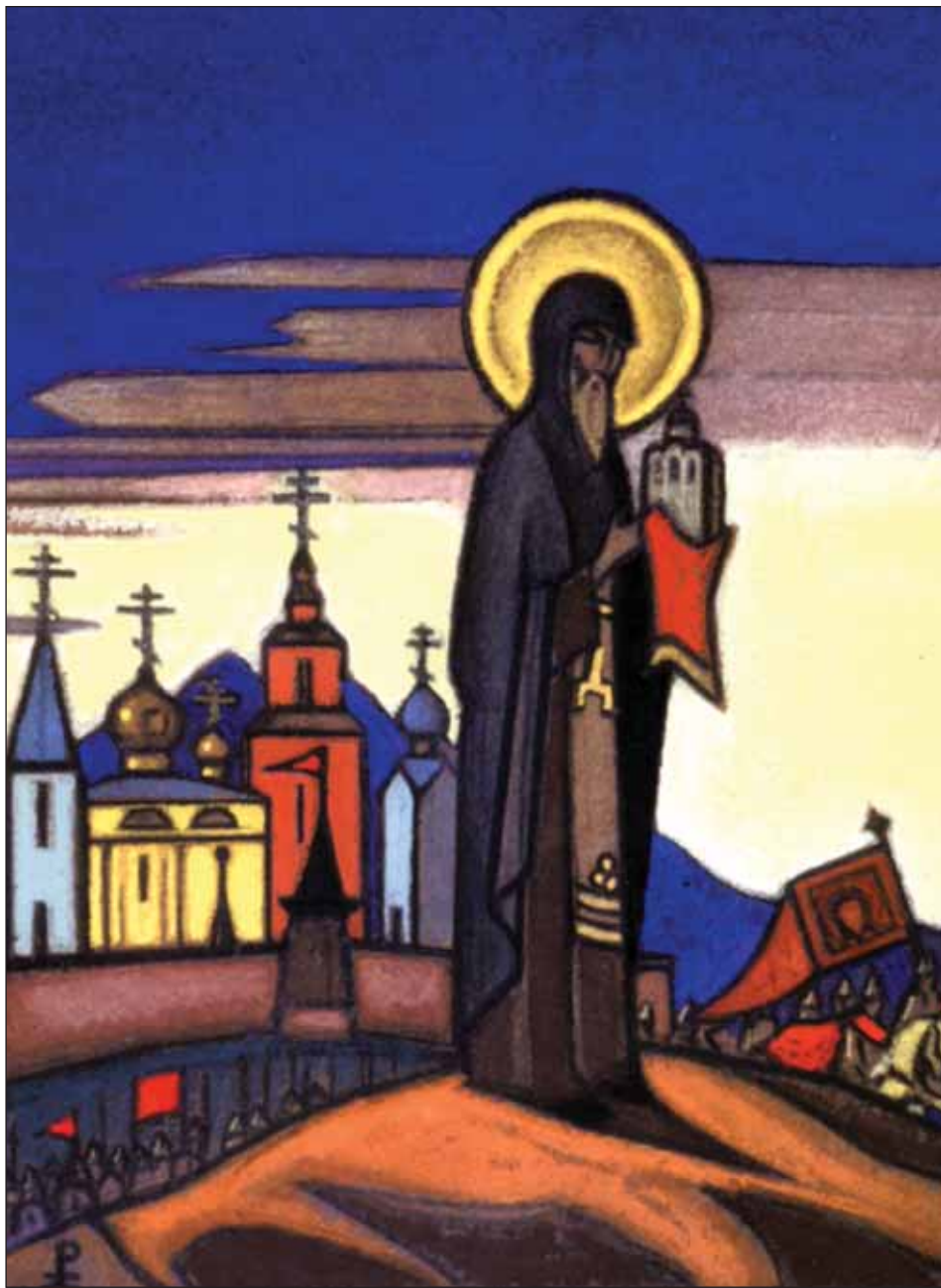
Тези думи на петербургския учен и интелегент като че ли още веднъж доказват, че естетическата и културната природа на Санкт Петербург е самодостатъчна. Именно в този град силата на руския нравствен дух не се нуждае от доказателства. Според Д.С. Лихачов културната екология не бива да бъде смесвана с науката за реставрация и запазване на паметници на културата, защото културното минало трябва да се изучава не в отделните му части, а като цялостен феномен. Природните загуби постепенно се възстановяват, защото природата е „жива“; тя притежава вътрешния потенциал за самовъзстановяване. За разлика от природата културните паметници са „индивидуални“; те винаги са свързани със съответната епоха, затова тяхното разрушаване е „завинаги“. То е фатално и необратимо. Д.С. Лихачов пише за „нравствената уседналост“ на хората (сравнете с понятието „нравствената култура“ на друг известен гражданин на Санкт Петербург – писателя Даниил Гранин), за създаването на която са необходими не само регионоведски, но и много по-задълбочени познания, наричани „екология на културата“.

Освен философска задълбоченост и семантична амбивалентност този термин визира определена публична ангажираност, която е резултат от почти двадесетгодишни опити на руския академик да убеди широката общественост в Русия в необходимостта от сериозна и интензивна дейност по съхраняване паметниците на историята и културата. Впрочем, всяка културна инициатива представлява своеобразен призив, насочен главно към обществото и гражданите, отколкото към държавните институции. За първи път такъв призив Д.С. Лихачов отправя от страниците на литературно-публицистично списание „Москва“.

„Екология на културата“ не е обикновено реторично послание. Това понятие съдържа и методологията, необходима за неговата реализация. Постепенно се набелязва и сферата на културно-екологичните изследвания, определят се насоките на тяхното методическо и концептуално развитие, изясняват се начините за включване на различни движения, обществени сдружения и организации в практиката на социалните действия.

Вероятно екологията на културата, както и екологията на природата се занимават с проблем, който има не само предпазващо и охраняващо, но и еволюционно значение. Става дума за бурното развитие на новите културни видове и тяхното взаимодействие с традиционно съществуващите. Екологията на културата днес е насочена преди всичко към осигуряване на най-оптималното функциониране на „живата култура“ като аналог на „живото вещество“ (В.И. Вернадски). Именно така днес трябва да разбираме екологията на културата, като част от нашия живот, която се вглежда не само в историята и традициите от миналото, но и в бъдещето.

Авторът е доктор на филологическите науки, ориенталист, заместник-ректор по международната дейност на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Роден е в Новосибирск, завършил е Ленинградския университет.

Николай Ръорих – „Сергий Радонежки“

„Владимирска Света Богородица“ – руска икона от XIV в.
Под нейната закрила Св. Киприан спасява Москва от татарите

Алексий II

Патриарх Московски и на цяла Русия

„Като силен защитник на православие, Св. Киприан обединява в своята дейност стремежите на залазващия вече Константинопол с духовната практика на исихазма, както и културното наследство на балканските страни с уникалното своеобразие на Русия.

В историята на Руската православна църква името на Св. Киприан се свързва и с пренасяне на Владимирската икона на Божията майка от гр. Владимир в Москва.

През 1395 г. при нападението на жестокия и непобедим Тамерлан, завоевател на много азиатски земи, застъпничеството на Небесната царица спасява Русия от разорение. На мястото, където иконата е срещната от московчани, е вдигнат Сретенският манастир.

В съвременния свят, в който уважението към историческите и културни традиции на народите придобива все по-голямо значение за укрепването на човешката цивилизация, примерът на Св. Киприан като архиепископ, мъдър политически деец, изкусен дипломат и учен, е особено поучителен за нас.“

Факсимиле от Патриаршеския православен календар за 2006 г.

Кирило-Методиевският вестник горещо подкрепя намерението на Светия синод на Българската патриаршия да бъде вписан без отлагане руският светец Киприан и в календара на Българската православна църква.

Прощална грамота на митрополит Киприан

В името на Светата Живоначална Троица! Аз, грешният и смирен митрополит Киприан, се убедих, че наистина ме е споходила старостта. Често ме нападат разни болести, каквато и сега ме държи, допусната от Бога заради греховете ми. Но тоя път болестта ми се усили, както никога досега, и ми предвещава смърт. Разсъдих, че е добре да направя едно писмено завещание. Преди всичко казвам, че изповядвам света апостолска вяра, истинското православие и благочестие в Светата троица и другите апостолски свещени заповеди, които са предадени на светите Божи Църкви за съхранение цели, невредими, както и аз обещах, когато ме ръкополагаха за светител, и изпълних... На всички правоверни християни, които си отидоха от тоя свят и бяха мои духовни чедата и на ония, които са още живи – в името на Светия Дух давам пълно прощение. Също и на светейшия вселенски събор от патриарси, които починаха и които още живеят, на покойните и живи митрополити, с които съм общувал, - давам обичната любов, последно целуване и прошка и сам моля да получа от тях същите. На благородния и христолюбив мой възлюбен в Светия Дух син всерусийския княз Василий Дмитриевич оставям мир, благословение и последно целуване, също и на неговата майка, на неговия брат, на неговата княгиня, на другите княгини и чедата им. Също и на боголюбивите покойни и живи епископи от пределите на нашата Руска митрополия давам прощение и любов и сам моля да получа от тях същите. На всички свещеномонаси и свещеници, които служат прад Престола Господен – благословение, прощение и любов и сам моля да получа от тях същите. На благочестивите и велики князе и на другите князе, които в годините на моя живот починаха, също давам благословение, като моля Бога и Той да им прости всяко съгрешение, което са сторили като човечи. На боярите – големи и малки, със жените и чедата им, и на целия християнски род – оставям мир и благословение. На монашествующите, които се подвизават по разни места и на целия църковен притч – мир и благословение. Ако на някого съм наложил

„Успението на митрополит Киприан на 16 септември 1406 г.“
Руски илюстриран летописен свод от XVI в. Библиотека на Руската академия на науките – Санкт Петербург, № 31.7.30.
Втори Остерманов том, с. 1371, рис. 1222.
Публикува се за първи път от проф. Невяна Дончева-Панайотова.

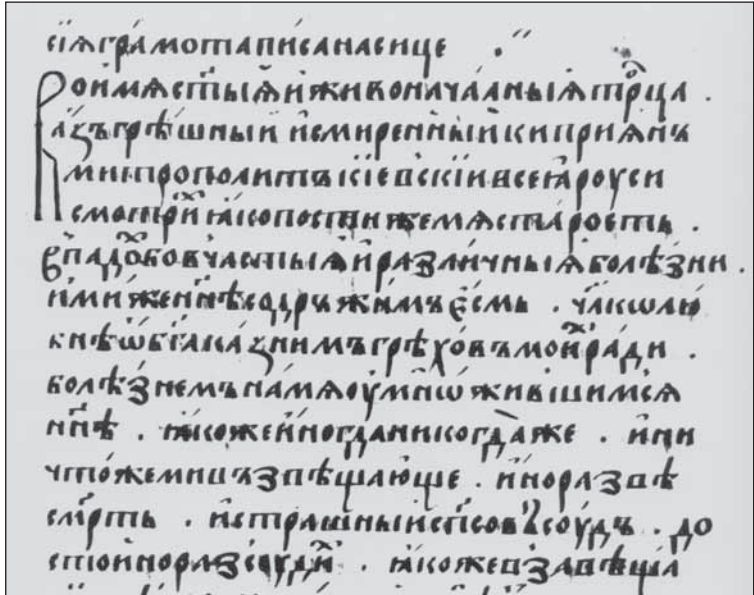
жил заслужено или незаслужено епитимия, но е дошла смъртта и аз съм го забравил, моля човеколюбивия Бог да отпусне греховете му...

Преброих годините, откакто съм в митрополитски сан. На 2 декем-

ври тая година се навършват 30 години от моето архиерейско служение. Ако през това време е възроптал против мене някой от епископите, монасите, свещениците, миряните – простени и благословени да бъдат и да не им вмени Господ Бог това в грях ... Аз съм най-много задължен да прощам ...И тези, които ме обичаха и ми помагаха в моите трудове и нужди, да бъдат простени, благословени, помилвани от Бога, Който да им въздаде по любовта на сърцето им... А за моето погребение в църквата „Св. Богородица“ поръчвам да се погрижи с боярите и слугите си моя възлюбен в Светия Дух син великият всерусийски княз Василий Дмитриевич ... Мир, прощение и благословение от Господа нашего Иисуса Христа и на вас, заедно с моето благословение! ...

Тая грамота се написа в „Св. Три Светители“, в 12-я ден на месец септември, индикт 15, но аз не можах да я подпиша поради слабост.

Превод
Смоленски епископ Нестор

Из Руския илюстриран летописен свод (XVI в.)

Избраник на своето време

Примерът на Св. Киприан е особено поучителен за нас и днес

В Успенската катедрала на московския Кремъл, 1 октомври 2006 г.
Света литургия за 600-годишнината от Успението на Св. Киприан

От 28 септември до 1 октомври в Москва имаше внушителни тържества, посветени на 600-годишнината от Успението на Св. Киприан (1330-1406). В тях взе участие и делегация на Българската православна църква. В нея бяха включени трима митрополити: Варненският и Великопреславски Кирил, Великотърновският Григорий и Ловчанският Гавриил, както и видните наши учени проф. Аксиния Джурова и проф. Невяна Дончева-Панайотова. В богослуженията взе участие и представителна част от хора на патриаршеската катедрала „Св. Александър Невски“ в София.

На 29 септември в храма на Българското подворие в Москва Великотърновският митрополит Григорий отслужи Света литургия.

На 30 септември в московския Сретенски манастир, основан от митрополит Киприан, се проведе международна научно-богословска конференция, посветена на руския светител с български произход. Участие в нея взеха митрополит Кирил, митрополит Григорий, митрополит Гавриил; а от Руската православна църква - Броницкий епископ Амвросий, архимандрит Тихон, наместник на Сретенския манастир, архимандрит Макарий, професор в Московската духовна семинария, протоирей доц. Сергей Правдолюбов, проф. Игор Калиганов, проф. Аксиния Джурова, проф. Невяна Дончева-Панайотова, служители от посолството на Република България, представители на духовните учебни заведения, на научни и културно-обществени организации.

Конференцията бе открита с молебен в храма на светата обител. След това бяха прочетени приветствия от Руския патриарх Алексий II и Българския патриарх Максим. Светейшият Московски и на цяла Русия патриарх Алексий II подчерта ролята на светеца за възвръщането на Русия в съдбоносния за нея исторически период от края на XIV и началото на XV век.

В своите доклади участниците в конференцията очертаха ролята на митрополит Киприан в историята на Руската православна църква, в консолидирането на руската държавата, неговия принос за единството на славянските народи.

В заключително слово архимандрит Тихон изрази надежда относно развитието на научното и духовно сътрудничество между църковните и светски учени от двете православни страни в изследване наследството на Св. Киприан. Вечерта в московския Сретенски манастир бе отслужено всенощно бдение.

На 1 октомври Светейшият Руски патриарх Алексий II оглави Света литургия в патриаршеската Успенска катедрала на московския Кремъл, където от 1472 г. се съхраняват мощите на Св. Киприан. В съслужение участваха йерарси от Руската и Българската православна църква: Минският и Слуцки митрополит Филарет, патриарше-

Николай (Еладска църква), архиепископите Арсений Истрински и Тоболски и Димитрий Тюменски, Троицкият епископ Панкратий.

В богослужението взеха участие също архим. Ефрем, настоятел на Ватопедския манастир на Света гора и свещенослужители от Константинополската, Руската, Българската и Еладската православна църква.

На службата присъства делегация на Римокатолическата църква, оглавена от архиепископа на Милано кардинал Луиджи Тетаманци.

Сред богомолците бяха пълномощният представител на президента на Русия за Приволжския федерален окръг А. В. Коновалов, извънредният и пълномощен посланик на Република България в Руската федерация Пламен Грозданов.

Богослужебните песнопения изпълниха хорът на патриаршеския ставропигиален храм-паметник

В Русия отдадоха тържествена почит на Св. Киприан

ски екзарх за Беларусия, Синопският епископ Атинагор (Константинополска патриаршия), Крутицкий и Коломенски митрополит Ювеналий, Варненският и Великопреславски митрополит Кирил, Смоленският и Калининградски Кирил, председател на отдела за международните църковни връзки на Московската патриаршия, Великотърновският Григорий, Ловчанският Гавриил, Мезогайският и Лавреотийският епископ

„Св. Александър Невски“ в София и хор „Майстори на певческото изкуство“ от Гърция. След светата литургия патриарх Алексий II отслужи молебен при мощите на Св. Киприан. В края на службата той произнесе първосветителско слово. От българската делегация приветствие поднесе митрополит Кирил.

От официалния сайт на Руската патриаршия

Руският патриарх Алексий II и Българският патриарх Максим наградиха проф. д-р Невяна Дончева-Панайотова от Научно-изследователския център „Търновска книжовна школа“ при Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий“ с почетна грамота и проф. д-р Аксиния Джурова, директор на научния Център за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“ при Софийския университет „Св. Кл. Охридски“ с почетен знак като признание за техните трудове за укрепване единството на славянските народи и за развитието на руско-българските духовни и културни взаимоотношения.

Тези награди се дават за първи път. Подписани са собственооръчно от двамата патриарси.

Храмът в Троицко-Голенишчево, основан от Киприан

Българската делегация на тържествата

Нова паметна плоча при резиденцията на Киприан

Кардинал Тетаманци в Успенската катедрала

През ХХІ век - превес на

След Десетия международен конгрес на славистите, състоял се в София през септември 1988 г., по покана на Комитета за култура акад. Дмитрий Лихачов заедно със съпругата си Зинаида Александровна и дъщеря си Людмила Дмитриевна гостува в нашата страна около месец.

По негово лично настояване акад. Лихачов се среща и разговаря с преподаватели и ученици от Националната Априловска гимназия в Габрово. Поместваме най-същественото от стенограмата на неговото изложение.

Културата е и литература, и изкуство, и точни науки (математика например), и изобщо творческа дейност. Сега в целия свят – и у нас, и у вас също – нараства интересът към хуманитарната култура. Причините са няколко. Най-напред: ако техническите науки се развиват без хуманитарните, те неизбежно ще изостават. Хуманитарната култура дава общата култура, развива интуицията, която е особено важна за техническите и точните науки. Айнщайн се е занимавал с музика, мнозина математици свирят или рисуват. Хуманитарната култура лежи в основата и на техническите науки. Без нея техническите науки не само че ще изостават, но може би и ще служат на злото. Защото хуманитарната култура развива нравствеността. А проблемите на нравствеността сега особено се усложниха. Образувани са цели области, за които предишните понятия за нравственост не се отнасят... Става дума за области в науката и в поведението, и в техниката, и в екологията...

Екологията също е нравствена дисциплина. Тя не се ограничава само с проблемите как да се удължава човешкият живот, как по-добре да се живее, а преди всичко е важно отношението към природата. Затова екологията е и нравствена дисциплина. Аз непрестанно говоря и по телевизията, и в пресата, че ХХІ век ще бъде век на хуманитарните дисциплини, на хуманитарните знания. Ако това не стане, изобщо ще престане да съществува човешката култура и ще тръгнем като животните на четири крака. Някой може да изнамери портативна атомна бомба и с нея да тероризира цели страни! ...

Същевременно ме интересуват старинни и много важни предмети – например преподаването на чужди езици. И преди всичко – на класическите езици. Какво означава да се преподават чужди езици от мое гледище? Важно е четенето на книги, приобщаването към световната култура. Всеки език е сам по себе си и определен

начин на мислене. Затова знанието на езика развива човека. Знанията по латински и старогръцки език са в известна степен и знания по логика.

Да се преподава екология на културата е изключително важно. Става дума за творческо преподаване. Имам предвид и творческата работа върху паметниците на културата. Човек, посадил в живота си поне едно дърво, няма да посяга да чупи клони, да сече дървета.

Към дисциплините, които задължително следва да се изучават в съвременното училище, ще добавя и психиатрията. Нека това не изглежда странно. Когато аз се учех в училище, нашият учител

Ваятелят, живописецът опознава света с помощта на своето изкуство. И възстановява света, пресъздава нов свят. Науката изучава съществуващото, а изкуството го претворява. Това е много важно – човек може да живее в създадената от самия него атмосфера – в хомосферата. Той твори музика, пее в хор, музикално се образова, изразява себе си. Науката също пресъздава света – във вид на техника. Интересно е, че красивите машини, както е забелязано, работят по-добре от некрасивите. Красотата на научната теория е в известна степен знак за нейната правилност. Естетическото чувство помага на учения.

Защо аз започнах да се зани-

опознати тогава само библиографски. Когато се учех при професорите Жримундски, Смирнов и други западнци, почувствах колко добре са проучени средните векове в западните литератури. Искаше ми се на същото равнище да бъдат изучени също староруската литература и култура.

Не забравяйте: изучаването на класическите и чуждите езици развива мисленето, създава навици да се мисли. Ще препоръчам едно правило. Когато спортувате, всяко спортно постижение ви радва. Може да не сте поставили световен рекорд, а само да сте училищен първенец – и това ви радва, нали? И постиженията в изучаването на класическите и чуждите

Аристотел. Фрагмент от стенопис в трапезарията на Бачковския манастир (XIII в.)

Аристотел

**„Ако ние
напредваме
в знанието,
а изоставаме
в нравствеността,
всъщност вървим
назад,
а не напред.“**

(IV в. пр. Хр.)

нравственост. Ако истински изучаваме Новия завет, безусловно ще възпитаваме нравственост.

Моралът е един. Заповедите „Не убивай“, „Не кради“, „Почитай родителите си“ и т.н. в еднаква степен се отнасят за всички хора, всички съсловия, всички класи. Какво може да се противопостави на тях – „Кради“, Убивай“!?

Затова при изучаването на религиите трябва да се обръща внимание на явленията и повелите, които са общочовешки. Има спорни неща и в религиите, и във философиите. Но основните нравствени заповеди са безсмъртни и са еднакви за всички хора.

**Ако всичко това
не го разбера ясно и
не го съблюдаваме
в живота,
човечеството ще загине.**

Акад. Дмитрий Лихачов в Националната Априловска гимназия

Акад. Дмитрий Лихачов разговаря с преподаватели и ученици в Националната Априловска гимназия, Габрово, 7 октомври 1988 г.

От всей души желаю Априловской гимназии не только не только Болгарии, но и с помощью возрожденной Болгарской империи войти в 21-й век нашей культуры, гуманитарной, гуманной, милосердной и пробудить в нас желание к созданию великих ценностей культуры. Акад. Д. С. Лихачев 7 X 88

От цялата си душа желая на Априловската гимназия да помогне не само на България, но с помощта на създаваната от нея българска интелигенция нашата младеж да навлезе в ХХІ век културна, хуманитарна, хуманна, милосърдна и да продължи движението на човечеството към създаването на вечни културни ценности.

7 октомври 1988 г.

по литература беше и лекар-психиатър. Той накратко ни запозна с видовете неврастения. Няколко негови уроци ми останаха в главата за цял живот. Това приучва към търпимост. Ако някой човек е истеричен, той много лесно си спечелва врагове, защото хората не разбират неговото страдание.

Науката и изкуството не са антитепи. Те са много близки. Изкуството също е познание за света.

мавам със стара литература? Постъпих във факултета за чужди езици и чужди литератури, а после се преместих във факултета за руска литература. Първият ми мотив да се насоча към староруската литература беше очевидната истина, че тя по това време не беше добре изучена. Винаги съм искал да се занимавам с нещо, което може да допринесе полза. Първите седем века на руската литература бяха

това не следва да бъде принуда за религиозно изповедание. Също така е необходимо да се преподава и атеизъм – с всичките аргументи, които той изправя срещу религията. Но всичко това не бива да бъде проверка за идеологическа благонадеждност.

Изучаването на всички явления на културата има възпитателен ефект. Ако истински изучаваме Рембранд, ще възпитаваме

Акад. Д. С. Лихачов

Васил Априлов

Всеки един има дълг да прави възможното. Потомците, като станат образовани, ще правят повече. Ние живеем за нашите потомци. Нека захаваем ние, за да могат те да довършат.

Болгарски
Помните, го в
Болгарии. Вак
веке, в когото б
судба човечес
не бива. Акад. а

и хуманитарната култура

Жива класика

Дмитрий Лихачов

Културата не остарява. Могат да остарят в някаква степен научните знания, техническите изобретения. Но културата в най-високите си прояви се движи напред като натрупва ценности. Затова тя има огромно значение в живота на човека, при оформяне на връзките му със света, за жизнената му устойчивост. Ето защо трябва да насочим усилията си към съхраняването на културата.

Знанието и творчеството се

оформят чрез словото. И на писмеността – на литературата, езика, книгите, принадлежи първото място в културата. Затова не бива да допускаме библиотеките да бъдат оставени на произвола на съдбата. Те се нуждаят от материалната помощ и охрана на държавата. Ако се отнасяме към библиотеките като към обикновени търговски помещения или жилища, ще загубим най-важното, в резултат на което не бихме могли да заемем

едно от основните места в културния живот на Европа.

Неслучайно Тургенев е свързвал съдбата на руския народ с езика. Ние обогатяваме езика си чрез укращения, чрез тюркските, кавказките езици и сами се обогатяваме. Не само пишем поезия, творим наука, преподаваме и т.н. При териториалното разделяне на Русия на нови независими държави езикът за общуване, така или иначе, ще бъде руският като най-удобен и най-наситен със специална терминология.

Братята Кирил и Методий са създали литературния език на славянството и забележителната култура на превода. Те правили преводите си от гръцки. По времето на Кирил и Методий настъпил подем на античната култура. В Константинопол се намирал първият европейски университет. При патриарх Фотий той бил единственият класически университет в Европа, където преподавали философия и други класически дисциплини.

После от Византия в Европа дошъл Ренесансът, а заедно с него и античните книги, произведения на изкуството. Например конете, украсяващи катедралата „Св. Марко“ във Венеция, са антични скулптури. Изнесли са ги кръстоносците от разрушения през 1204 г. Константинопол.

Чрез България семената на античната култура са се предали и на нас. Езикът, преминал към нас с църковните книги от България, е бил езикът на високата култура. Тази прекрасно организирана писменост е позволила на Русия не да полага началото на литература, а да я продължи и да създава още и в първия си християнски век творби, с които ние имаме право да се гордеем. Културата на Русия била подготвена към възприемането на естетическия момент от византийската култура. Той останал в нея задълго и станал определящ.

По такъв начин създадената от Кирил и Методий писменост е мост от античността към нашето време. Ние имаме всички основания да усещаме своята близост с високата класическа култура.

Ако няма образци, по които може да се равнява, културата запада. Човек живее с идеали. И ако съществува елитарна култура, висока класика, която е представена макар и от стотици или няколко хиляди души, значи има по какво да се равняваме. Височината на планинския хребет определя основните върхове.

Ако хората с високо класическо образование стават все повече, именно така ще се възвърне висотата не само на нашата култура, но и на религията. Защото религията, създаваща музика, архитектура, литература и т.н. е също култура. Културата и религията създават нравствеността.

Всяка книга има своя съдба. И Лихачовите „Писма за доброто и прекрасното“ също. На среща в концертното студио „Останкино“ през март 1986 г. телевизионни зрители попитаха автора Д. С. Лихачов за побудите да ги напише. Той отговори следното пред многомилионната аудитория:

– Нямам съм никакви особени побуди за това. Просто когато бях на посещение в България, там отпечатаха някои мои писма на български език във вестник „Антени“. После почнаха да ми искат нови и нови писма. Не ми даваха мира. Почнах да ги изпращам от Ленинград. Отпечатаха ги в приложение на „Антени“. Сетне се появи необходимост да бъдат издадени на руски език. Московското детско издателство се съгласи да стори това. Но не знам защо твърде се колебаеха да издадат, дълго лежах тези писма в издателството, не си спомням колко години наред, докато се появи тази книжка и получи признание.

Дмитрий Сергеевич открехва съвсем малка част от историята на изданието. Би могло да се уточни например, че някои от тези писма – за по-направо – пристигаха в редакцията на „Антени“ през Атина, пуснати в гръцката столица от московска славистка... Но така всъщност бе припомнен древният път на славянската култура, който все минава по суша през Плиска, Преслав и Търново.

През същата 1986 г. държавното издателство „Народна просвета“ издаде прекрасна книга благодарение на Цвятко Гагов, заслужил и патил деец на руско-българската взаимност. Писмата преведе Петя Димитрова. Рисунките и оформлението направи с обич и умение художникът Евгений Босяцки. Книгата бе отпечатана в 10-хиляден тираж, има отделно сувенирно издание и не бе злочеста да събира прах по витрините и книжарниците. Нещо повече – тя скоро се превърна в учебник.

Идеята принадлежи на Гергина Тончева, създател и директор на националната гимназия за древни езици и култури „Константин-Кирил Философ“ в София. Сама тя в измислената от нея дисциплина „Любословие“ (по името на първото българско списание на Константин Фотинов) преподава десетина часа в началото на есента на осмोकласниците тези необикнове-

ни уроци по етика, естетика, нравственост, екология на културата.

Като научи това Дмитрий Сергеевич изрази особена радост. По време на Десетия международен конгрес на славистите в София през 1988 г. той пожела да посети гимназията. Посрещнат бе със здравец и благодарственица, изписана на старобългарски език. Подариха му пръстена на гимназията. Той каза, че ще го пази до края на дните си. Чухме го сетне да повтори повече на себе си, че от многобройните срещи тази наистина го е развълнувала.

Отидох да видя час по „Любословие“. Началният урок на осмोकласниците започна с четене на съчинения за празника на народните будители. Преходът към темата на урока „Среща с академик Д. С. Лихачов“ бе вътрешно закономерен. Учениците бяха чели вече някои от писмата, изказваха своите предпочитания и мисли, възбудени от тях. Задоволството на юношите, че съветите не са грубо направени, а споделени спокойно и търпеливо, обясниха животворността на писмата.

Трепнах, когато момче от първите чинове прочете в съчинението си за празника на будителите: „Сякаш го празнувам, откакто се помня...“ А всъщност беше го преживяло за първи път.

Това подсети за думите на един руски писател, пряк участник във възраждането на Кирило-Методиевския празник в Русия през последните години, признателен ученик на Лихачов: „България не я виждам за първи път – аз си я спомням.“

Може някакъв вирус светкавично да заличи вградената в съвременните компютри памет за постари и по-нови събития.

Може безмилостен огън да погълне пазени с години книги и вестници в библиотеките.

Може вирус някакъв да предизвика изчезване на следи от миналото в човешкия мозък.

Ала остава и информация, вградена в гените ни, която може да бъде заличена само с пълното ни унищожение. Носим я безсъзнателно и се изненадваме, когато тя излезе наяве при критични напрежения като днешните.

Ето един от главните уроци по любословие.

Илия Пехливанов

Към българските студенти

„Помнете, че вие сте бъдещето на България. Вие ще живеете в XXI век – века, в който ще се решава съдбата на човечеството: да ни има или да не ни има.“

Акад. Д.С.Лихачов

Гергина Тончева – основател и директор на гимназията посреща с ученици и преподаватели високия гост. София, октомври 1988 г.

Снимка: Личен архив

Писмо-отговор

До учениците и преподавателите
от Националната гимназия за древни езици
и култури „Константин-Кирил Философ“

Скъпи приятели,
Много и много съм трогнат от вашите писма.

Бих искал да ви пожелаая най-напред да израснете прекрасни и добри хора. И ми се ще още да бъдете щастливи. А бъдете ли прекрасни и добри – непременно ще бъдете щастливи. Но ако нещо ви съблазни по друг път, щастие то може да ви се изплъзне. Затова бъдете щастливи, бъдете добри. Обичайте учението. Знайте, че човек не само трябва добре да се учи, но да обича учението. Тогава ще му бъде лесно да възприема знанията и от учението ще има полза. Понякога то е безполезно, а полезно е тогава, когато учите с интерес, с увлечение, когато чувствате, че израствате, че ставате по-добри, че се усъвършенствате в областта на знанието, в областта на поведението си, в областта на мирогледа си.

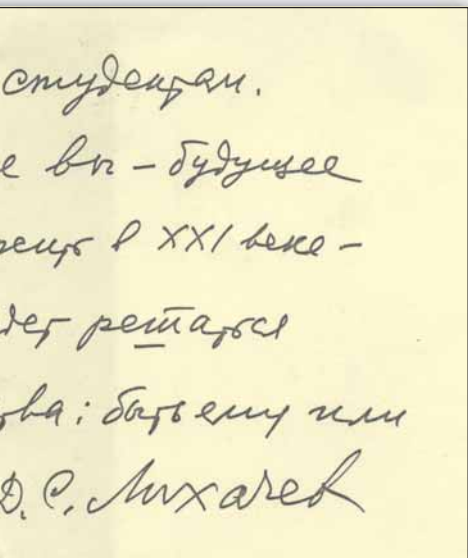
Трябва да умеете да виждате света, да виждате природата, да виждате хората, да виждате историята – да чувствате историята, да познавате своята страна. Своята страна трябва непременно да обичате и познавате, а също така своя град или село, своето училище.

Всички вие ще пораснете и до старост ще си спомняте своите приятели и приятелки, своите училищни другари. Бих искал да ви пожелаая приятелите, които имате сега, да останат приятели завинаги. Това много ще украси вашия живот, много ще го облекчи и обогати.

Общувайте един с друг, общувайте с природата, общувайте със своето село, със своя град, със своята страна, с целия свят. И ако ви се случи да пътувате в чужбина, това би било чудесно. Тогава по-добре ще можете да оцените своето родно.

Ето, това бих искал да ви кажа.

Д.С. Лихачов

Манастирът „Св. Наум“ на Охридското езеро. На купола е кацнал паун – символ на красота и величие, олицетворение на царственост и слава, птица на владетелите в Индия, Китай, Иран и Византия.

Снимка Антоанета Сърневска

Охрид, 2008-а

Пред XIV международен конгрес на славистите

Проф. Тодор Бояджиев
председател на Българския национален комитет на славистите

„Св. Климент Охридски“ (XIV в.)

Македония, Израел. Български учени ще участват също в тематичните блокове „Теория и история на славянската лексикография“, „Взаимодействие между лексика и граматика в славянските езици“, „Глобализацията като направление в развитието на съвременната славянска ономастика“, „Балкански морфосинтаксис“, „Фолклорт в мултимедийната комуникация и всекидневната култура“, „Старообрядчеството“, „Балканският образ на света“. Очаква се в конгреса да вземат участие около 600 делегати – 330 от славянски страни и 270 от неславянски. От предложените 100 заявки вече са подбрани 33 доклада, с които България ще участва.

Проф. Станислав Гайда направи отчет за дейността на отделните комитети през периода от XII конгрес в Люблина през 2003 г. досега.

През септември 2004 г. във Варна комисията за славянски книжовни езици уреди научна конференция на тема „Стандарт и субстандарт – диакронни и синхронни аспекти“. В нея взеха участие слависти от Русия, Германия, Чехия, Полша, Беларус, Словения, Хърватия, Сърбия и Черна гора.

Славистика е не само наука,
– ето гуманитарна дейност:
осознаният себѣ в истории культуры
человека. Создан славянов в
этой деятельности принадлежит
выдающаяся роль. Дм. Лихачев

Славистиката е не само наука - това е хуманитарна дейност: себесъзнаване в културната история на човечеството. Конгресите на славистите имат много съществена роля в нашата съвременност.

Дмитрий Лихачев

Византия без граници

Ярко присъствие на български учени на XXI международен конгрес за византийски изследвания в Лондон

Под патронажа на принца на Уелс от 21 до 26 август 2006 г. в Лондон се състоя XXI международен конгрес за византийски изследвания. В него взеха участие 1200 учени и придружаващи ги лица от 38 страни: Австрия, Австралия, Армения, Беларус, България, Ватикана, Германия, Грузия, Гърция, Дания, Египет, Израел, Испания, Италия, Канада, Кипър, Ливан, Македония, Молдова, Норвегия, Полша, Румъния, Русия, САЩ, Сърбия, Турция, Украйна, Унгария, Финландия, Франция, Холандия, Хърватска, Чехия, Швейцария, Швеция и Япония. Изнесени бяха 650 доклада и научни съобщения. Участваха внушителен брой млади учени и студенти.

С доклади и съобщения в научната програма на конгреса участваха 18 български учени /десет от страната и осем, които работят или специализират в чужбина/. За сравнение: на конгреса в Копенхаген през 1996 г. участва само един българин и в Париж през 2001 г. - десетима.

За пръв път в историята на конгресите след Втората световна война докладът на заключителното заседание на конгреса бе поверен на българин. Акад. Васил Гюзелев от Института по балканистика говори на тема: „Българо-византийският диалог в областта на културата“. На пленарното заседание „Византия като изява“, ръководено от българската изкуствоведка Бисера Пенчева, доклад изнесе проф. д-р на изк. науки Аксиния Джурова (Софийски университет „Св. Кл. Охридски“) – „Образ и слово: относно онагледяване на догмата“.

Редица учени от БАН и някои университети в страната взеха участие с доклади в различни секции и кръгли маси. Повечето от техните приноси имаха фактологичен характер и бяха свързани с известяването на нови извори и тяхната интерпретация. Д-р Ангел Николов изнесе доклад „Римска империя или Гръцко царство? Образът на Византия в ранносредновековните славянски преводи от гръцки (IX-XI в); ст.н.с д-р Лиляна Симеонова (Институт по балканистика) – „Лиудпрандовата „медна верига“: неправилно тълкуван символ?“, д-р Борис Шопов (Софийски университет) – „Географската осведоменост на Йоан Скилица и византийската политика при Василий II (976-1025)“, ст.н.с. II ст. д-р Елена Койчева (Институт по балканистика) – „Логистични проблеми при придвижването на ранните кръстоносци през Балканите: транспорт и пътна мрежа“, д-р Росина Костова (Великотърновски университет) – „Западното Черноморие през XIV-XV в.: кръстопът или цариферия?“, д-р Жана Желева (Регионален исторически музей, Шумен) в съавторство с Е. Оберлендер-Търновяну (Румъния) – „Монетна циркулация в хинтерланда на Западното Черноморие (XIII-XV в.)“; ст.н.с. I ст. дин Иван Йорданов Археологически институт с музей при

Откриване на конгреса, 21 август 2006 г.

Снимка Иво Хаджимишев

БАН, филиал- Шумен) – „Византийски печати с фамилни имена от територията на днешна България: възможности за датиране и идентификация“; проф. дин Казимир Попконстантинов (Великотърновски университет) „Магически текстове от оловни амулети: към славяно-византийския дискурс“.

През последните години редица наши млади византинисти и медиевисти (историци, филолози и изкуствоведи) успяха да заемат място като преподаватели във водещи университети в САЩ и Западна Европа. Заедно със специализиращи български млади учени те изнесоха доклади: проф. д-р Димитър Ангелов (Бирмингам, Великобритания) – „Автономност на византийската политическа философия“; д-р Бисера Пенчева (Стенфорд, САЩ) – „Относно православната вяра: съприкосновение при гледане на византийска икона“; магистър Захари Конкинов (Рим, Италия) – „Въпросът за историчността на Кипърския събор от 634 г.“; д-р Михаил Раев (Кембридж, Великобритания) – „Византийската политика спрямо Киевска Рус през царуването на Никифор II Фока (963-969)“; маг. Петър Петков (Оксфорд, Ве-

ликобритания) – „Първичност и синодалност в коментарите на Теодор Валсамон (1195)“; д-р Георги Парпулов (Балтимор, САЩ) – „Византийската калиграфия“; д-р Таня Камбурова (Париж, Франция) – „Поставен от Бога? Относно историческата антропология на владетелския образ“. Българската изкуствоведка д-р Дора Панайотова-Пиге (Париж, Франция) представи забележителен паметник на византийската църковна утвар – Сионската кадилница.

Българското участие в научната работа на конгреса бе допълнено от представянето на фотоизложбата „Златни страници от средновековна България“, изработена по концепция на проф. Аксиния Джурова от фотографа-художник Иво Хаджимишев.Тя бе открита със слово на посланика на Република България във Великобритания Лъчезар Матов.

Редица български учени, за явили предварително участие в конгреса с доклади по различни причини не можаха да присъстват (проф. Василка Тъпкива-Заимова, проф. Иван Божилов, проф. Христо Матанов, Миляна Каймакова, ст. н. с. Светлана Кулумджиева и др.)

Представителите на 32 национални комитета единодушно избраха Бюро на Международната асоциация по византинистика в състав:

Президент – проф д-р Петер Шрайнер (Германия); Генерален секретар – проф. д-р Евангелос Хрисос (Гърция) със заместник проф. д-р Константинос Пицакис (Гърция); Ковчезник – проф. д-р Мишел Каплан (Франция) със заместник проф. д-р Ариета Панако-стантину (Франция).

На второто заседание на Общото събрание акад. Васил Гюзелев в качеството си на президент на Асоциацията на византинистите и медиевистите в България предложи пред своите колеги от националните комитети и Бюрото на Международната асоциация по византинистика XXII международен конгрес за византийски изследвания да се проведе в София от 22 до 27 август 2011 г. като главната негова тема бъде „Византия без граници“. Кандидатурата бе приета единодушно. Беше възложено на българския национален комитет да състави организационен комитет и да разработи предварителна програма, която да бъде обсъждана на извънредно заседание на Общото събрание на Асоциацията през 2008 година.

Бъдещият конгрес е висока чест и голяма отговорност за българската наука. Конгрес по византология е имало в София през 1932 г. като главни негови организатори са били видните български историци проф. Богдан Филев и проф. Васил Златарски.

Мироздание на Мъдростта

Шестте диалога на акад. Д. С. Лихачов в Санкт Петербург

Доц. д-р Петър Парижков

Многостранната, нетрадиционна личност на човека и учения Д. С. Лихачов се разкрива не само в неговите монументални трудове, в блестящия академичен стил и ерудиция, но и в такива далечни на голямата наука жанрове като беседата, интервюто, бележката... В непосредствената изповед, в живото слово срещахме истинската човешка същност – обаятелна, непосредствена, всекидневна.

Повод за тези редове ми дава една тънка книжка, публикувана през 1987 г., но съхранила и до днес актуалното си значение. Тази книжка, отпечатана на български език от издателството на АПН (Агенцията по печата „Новости“ – бел. моя, П. П.) в Москва, съдържа беседите на акад. Д. С. Лихачов с писателя и есеиста Николай Самвелян и е озаглавена „Какво ни носи идният век“. Двамата разговарят в дома на Д. С. Лихачов в Ленинград (дн. Санкт Петербург) в продължение на шест вечери последователно.

Беседата предполага преди всичко интимност и съкровеност. Шестте вечери в града на Нева не излизат извън канона, но заедно с това те са пронизани от тревожните размисли на големия учен хуманист за съдбата на света, заплашен от екологична катастрофа, за човешката нравственост, за културата, за историческата памет и т. н. Размислите върху тези сериозни въпроси са съвършено лишени от патетични интонации, макар сами по себе си да предполагат подобни изкушения.

Може би някои ще потърсят аналогия на шестте беседи с диалозите на Платон, особено що се отнася до индивидуалната добродетел и обществената справедливост. И навярно не без основания, което от своя страна налага определени изводи.

В уводните думи Николай Самвелян припомня мисълта на полския писател Хенрик Панас – автор на книгата „Евангелие и Юда“, че „Земята не е чак толкова голяма планета, за да не можем всички заедно да изработим система от нравствени ценности, ясна за всички“ [1]. Именно тази система ще положи основите на новото, планетарното мислене, което ще замени мисленето от миналите времена. Ориентацията на беседите е в посока на глобализма, но при запазване и обогатяване на самобитната национална култура, в случая руската.

Още първата вечер Д. С. Лихачов поставя кардиналния въпрос, около който ще се „завърти“ разговорът. „По мое дълбоко убеждение – казва ученият – XXI век трябва да бъде век на хуманитарната култура. Нейната доминанта е задължителна. На техниката трябва да бъде отредена ясно служебна роля. И не другояче. Ако това не стане, ако техниката не вземе „помагачо“ на човека място, но не повече от това, тя ще започне да работи не за човека, а сама за себе си“ [2].

Ученият, подобно на хуманистите от епохата на Ренесанса, е убеден, че природата е чудо на чудесата, докато „техниката по своята същност е паразитиращо върху природата явление“ [3].

Тук откриваме допирни точки с често срещаното днес фетишизиране на техниката, особено на новите информационни технологии, които в представата на канадския учен проф. Хърбърт Маршал Маклуън са не друго, а „продължение“ на човешките органи на чувствата – зрение, слух, осезание и т. н. [4]. Известна е тезата на Маклуън, че смяната на епохите в човешката история се определя от развитието на средствата за комуникация. В съвременната епоха на „новия племенен човек“ по определението на Маклуън електричеството с помощта на телеграфа, телефона, компютрите и т. н. „продължава“ централната нервна система на човека до образуването на т. нар. „глобална прегръдка“, която заличава пространството и времето на нашата планета [5]. В последна сметка „глобалното село“ ще бъде заменено от „крайната фаза на продължението на човека – техническото възпроизвеждане на съзнанието, когато творческият процес ще бъде колективно и корпоративно разпространен сред цялото човечество“ [6].

Вечер в памет на Алексей Лосев.
В нея участват внукът на философа-математик
Павел Флоренски (в средата), поетът Григорий Калюжний, Юрий Ростовцев.
Москва, 2 ноември 2002 г.

Снимка: Личен архив

Д. С. Лихачов (1906-1999) и Х. М. Маклуън (1911-1980) са съвременници. Подходът на руския учен към глобалните проблеми на епохата е хуманитарен, докато Маклуън възприема света с очите на технократ. Фетишизирането на техниката и превръщането на човека в неин роб е опасно и антихуманно. Над това явление витае призракът на нов Франкенщайн, много по-страшен от литературния първообраз.

Д. С. Лихачов не влиза в словесно противоборство с Маклуън, но гледищата на руския учен сами по себе си опонират на канадския професор. Акад. Д. С. Лихачов отива още по-нататък. „Вместо да служи често на авантюристични, непроверени цели... – утвърждава той, – техниката трябва да бъде насочена към създаване на творческа хомосфера“ [7]. Съществува биосфера като комплексна земна обвивка, обхваната и организирана от живота. Съществува ноосфера като област на взаимодействието между природата и обществото, преосмислена от акад. Вл. Ив. Вернадски в контекста на неговото учение за биосферата, за хуманистичната идеология и ролята на научната мисъл като планетарно и космическо явление. Най-сетне има и хомосфера, която в разбиранията на Д. С. Лихачов е „сферата на живота на човека, сферата на създадената от него култура, нравствена среда, без която той преставя да бъде човек“ [8].

Темата за достойнството и честта на човека преминава и в другите вечери, независимо дали става дума за училището и възпитанието, за самоуважението, за енциклопедизма, историческото наследство, архитектурата или книгите. В училището според Д. С. Лихачов най-голямо внимание трябва да се обръща на преподаването на логика. Логи-

ческото мислене е онази необходима предпоставка, без която личността не може да се самоусъвършенства и да се развива разностранно.

Когато диалозите се водят в Санкт Петербург, не може да не стане дума и за А. С. Пушкин – едно от емблематичните имена на старата руска столица. В отговор на многобройните сплетни около личния живот на гения Д. С. Лихачов твърдо отстоява позицията, че Пушкин е излязъл на дуел да защити честта на жена си, своята собствена чест

ниции. Той е категоричен, че художествените ценности, постъпили от различни краища на света и от различни цивилизации в прочути музеи, не трябва да се връщат обратно в своята прародина, а да си останат там, където са сега (в Британския музей, в Ермитажа, в Лувъра и т. н.), за да се запазят като уникални експозиции – достояние на цялото човечество.

Тук отново се срещахме с глобалното, наричано от него планетарно мислене на големия хуманист, който вижда в градежа на самобитните култури основите на Мироздание, чиято архитектура е одухотворена от Хармонията, Мъдростта и Разума.

Тъкмо в тези разсъждения на руския учен от XX век откриваме общи позиции с хуманизма на Еразъм Ротердамски (1469-1536) – проповедник на идеите за свобода и ясност на духа, за миролюбие, съдържаност и здрав смисъл, за образованост и простота. Еразъм е първият, който „оставя като най-благородна задача на бъдещите поколения своя духовен завет за европейско единство“ [11].

За нас, българите, особена стойност притежават думите на акад. Д. С. Лихачов, изречени в хода на четвъртата беседа. „Българската култура с Кирил и Методий създаде национален език – изтъква ученият. – Българите могат да се гордеят с това, че Кирил и Методий върху основата на старобългарския език създадоха литературен език, който е бил еднакво разбираем за всички южни и източни славяни“ [12].

В оценките на видния славист и проникновен тълкувател на старобългарската литература това е нашият принос в културния диалог на народите.

Сприемането на България в Европейския съюз на 1 януари 2007 г. в политическата, икономическата и културната общност на Стария континент влиза „държавата на духа“ – люлка на славянската цивилизация, съхранила и обогатила безценното наследство на Светите братя Кирил и Методий, обявени в края на 1980 г. от папа Йоан Павел II за съпокровители на Европа.

Новият век вече настъпва с брутално насилие, тероризъм, войни. Но заедно с това той показва и признаци на осъзната мъдрост в единното европейско пространство. Навярно духът на Д. С. Лихачов би останал удовлетворен от реализацията на неговата идея за столетие на хуманитарната култура – единствено спасителна за човечеството идея в глобалния свят.

Литература

1. Лихачов, Дмитрий, Николай Самвелян. Какво ни носи идният век. Изд. на АПН. М., 1987, с. 4. 2. Пак там, с. 9. 3. Пак там, с. 9. 4. Вж. Мак-люэн, Херберт Маршалл. – В: Философский энциклопедический словарь. Изд. „Советская энциклопедия“. 2. изд. М., 1989, с. 332-333. 5. Пак там, с. 333. 6. Вж. Journal of communication, 1974, № 1, р. 52. 7. Лихачов, Дмитрий, Николай Самвелян. Цит. съч., с. 10. 8. Пак там, с. 10. 9. Пак там, с. 33. 10. Пак там, с. 33. 11. Цвайг, Стефан. Триумфът и трагедията на Еразъм Ротердамски. – В: Цвайг, Стефан. Еразъм, Магелан, Фуше. Изд. „Народна култура“. С., 1971, с. 178. 12. Лихачов, Дмитрий, Николай Самвелян. Цит. съч., с. 42.

Библиофилско издание на „Писма за доброто и прекрасното“

Дмитрий Лихачов

Библиографът

Има два човешки типа. Едните са остроумни и блестящи в работата и в обществото, в поведението. Другите умеят да не се натрапват, да се отдръпват настрана, когато е нужно, да дадат път на по-достойния, навреме да премълчат и незабелязано, без шум, да помогнат. Първите ги ценят, вторите ги обичат.

В библиографията – една скромна дейност, се почитат вторият тип хора. Умен библиограф е онзи, който няма да ти съобщи излишни сведения, ще се стреми без фразьорство да ти даде действително пълни данни, ще събере всичко най-ценно, няма да пропусне нищо значително, особено ако то е скрито в някое рядко и трудно достъпно издание, което лесно може да се изплъзне от вниманието на специалистите. Най-важното: такъв библиограф строго ще следва жанровете на библиографията, ясно обозначените задачи на своя труд – за кого и за какво: библиография препоръчителна или библиография научно-спомогателна. Библиографският указател не търпи промеждутъчни форми и неясни задачи, глупаво претоварване или, напротив, пропускането на макар и един необходим труд, справка, сведение.

Не покрай целта, а направо в целта.

Добрата библиографска работа – това са стотици попадения в целта. Тя е по своему красива – колко изящно са намерени и сполучливо, без пропуски, са подбрани съответните данни.

Библиографът трябва да бъде в работата си елегантен.

Някога, когато бях студент и четях в Публичната библиотека в Ленинград, там работеше един прекрасен познавач на руската книга – французинът Ларонд, който постоянно живееше в Русия. Той идваше на работа в библиографския отдел с колосана бяла риза (това беше в първата половина на 20-те години на XX в.!) и неговите розови бузи, завършващи с къса бяла брада, сякаш бяха символ на жизненост и някаква празничност на библиографския труд. Без излишни думи, кратко и делово правеше справките и ги връчваше, сякаш подаваше на дама изпусната кърпичка. Еднакво беше коректен и учтив и със студентите, и с маститите учени. Струваше ни се, че с нас, студентите, беше даже по-учтив: ние имяхме право на всякакви въпроси, а ученият – не винаги. Работата за него беше като свещенодействие. Изящни бяха и библиографските справки, които даваше. За него те бяха своеобразна тренировка на научната точност.

Библиографията е интересна област на човешката дейност: тя възпитава абсолютна точност, ерудиция и сериозност, сериозност във всякакъв смисъл. Без библиографията не биха могли да се развиват не само литературознанието, изкуствознанието, историята, но и всяка друга наука. Това е почвата, върху която расте съвременната култура.

Библиографските трудове са изключително важна замяна на големите домашни и обществени библиотеки. Един добър справочник вкъщи е по-ценен от хиляди томове. Това зная добре от собствен опит.

притежателят на такава библиотека „за показ“ е псевдо интелегент и нищо повече...

Нека стане модерно да се купуват книги, но не въобще, а справочни издания, и то преди всичко библиографски.

Из книгата „Симетрия на времето“ (1984).

Като свещенодействие

Още за Дмитрий Лихачов и библиографията

Доц. д-р Донка Правдомирова

През 1984 г. излезе книгата на Калина Канева „Симетрия на времето“. В нея бе поместено есето на Дмитрий Лихачов „Библиографът“ (на руски „Поззия труда библиографа“). За мен, за моите колеги тя беше откровение, вдъхновение, ново самочувствие. Като професионалист, който седем-осем години „плуваше“ в океана на знанието чрез библиографската метаформа, почувствах избраната от мен с голяма любов професия в друго измерение. Учен от такъв ранг показваше духовното изящество и значимостта на библиографията без многословни научни обяснения.

След две години (1986) в отделно томче излязоха и „Писма за доброто и прекрасното“. Някои от тях предварително бяха отпечатани на страниците на в. „Антен“ в рубриката „Писма до младия читател“. Те дойдоха при мен като знание, което съм очаквала, като нов, по-зрял поглед към света. До мъдростта на боготворения от мен философ Мишел дьо Монтен (XVI в.) застана съвременният славянски мъдрец. Подарих книгата на дъщеря си, подарих я на още няколко деца, навлизащи в сложните години на юношеството, за да осмислят колкото е възможно по-рано житейските ценности и етични норми.

Вече като преподавател в Държавния библиотечарски институт имам щастието да специализирам библиография в Санкт Петербург. Тогава почувствах и гражданина Дмитрий Лихачов, неговата отговорност и авторитет. И днес в ушите ми звучи думичката „дамба“, тъй като през 1989 г. в Санкт Петербург публично се обсъждаше въпросът за насилие на балтийския бряг. Неговото становище имаше решаващо значение. Още съжалявам, че не посмях лично да се видя с него. А есето за библиографа вкюлчих в христоматийните материали по дисциплината „Теория на библиографията“.

В началото на 2006 година пред мен застана задачата да направя библиография за Дмитрий Лихачов. Други ангажименти ме притискаха, но „Симетрията“, „Писмата“ и съкровено есето за библиографа бяха искрицата, която ме запали. Почувствах се и малко гузна като българка и библиограф – трябваше ли да се зададе стогодишнината от рождението му, за да направя тази библиография! С нетърпение и изгарящо желание се впуснах в опознаване и разгадаване духовността на учения. Крадях от преподавателското си време, за да откривам, преоткривам „планетата“ Лихачов (на негово име е наименована една малка планета).

Библиографията е с евристична природа и тъкмо в това е нейната привлекателност. Българските старобългаристи достатъчно са писали за Лихачов, но в предмета на техните изследвания не се включва хронографията на феноменалното славянско приятелство. Като библиограф издирвах и

Кабинетът на Дмитрий Лихачов в Пушкинския дом. На стената – портрет на чл. кор. Варвара Адрианова-Перец, която въвежда Д. С. Лихачов в науката

съм издирила максимално пълно публикациите на Д. С. Лихачов и написаното за него в България, но ми се искаше да открия наченките, първите стъпки. Корените на приятелството му с България и българите са известни – това е общият ни славянски произход. Порових се в архивите на акад. Петър Динев, проф. Боню Ангелов, акад. Людмил Стоянов и вече работейки персоналията знаех, че едно от първите писма на акад. Лихачов е до проф. Боню Ангелов от 1 януари 1955 г. От текста става ясно, че е имало и друго, по-първо, но то трябва да се търси в архива на руския учен.

Знаех, че през 1956 г. Людмил Стоянов като директор на Института за литература при БАН официално поздравява Д. Лихачов за петдесетгодишния му юбилей и тази година може да се приеме като официална дата за началото на уникалното приятелство между руския славист и България. Тези първи контакти се озаменуват през 1958 г. с първото идване на Д. С. Лихачов в България.

Стогодишнината от рождението на нашия уважаван и обичен

Дмитрий Сергеевич е и 50-годишнина от приятелството му с България. В България са отпечатани общо 172 негови произведения. От тях 7 книги, а останалото – студии, статии, интервюта, слова, беседи, изказвания на научни конференции. Д. С. Лихачов е дал 50 интервюта за българските медии и е разговарял с най-видните представители на българската наука по време на 10-те негови посещения в България (1958-1988). Най-голям блрой публикации на Д. С. Лихачов е поместил в. „Антен“ – 42, следван от в. „За буквите – О писменехъ“. А публикациите за Лихачов са общо 180! Или неговото приятелство с България е документирано чрез 353 публикации.

С това скромно изследване Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии скланя глава пред паметта и делото на великия руски хуманист и хуманист, пред учения, който по достойнство оцени българския дух и култура, принося на българите в световната съкровищница, мъдро и с душа въздигна библиографската професия на заслужено място.

Човек с голямо сърце

Дмитрий Лихачов и 1300-годишнината на българската държава

Цвятко Гагов

Имах щастливата съдба като консул по културните въпроси в Генералното консулство на Народна република България в Санкт Петербург (Ленинград – 1978-1981) да се запозная и да общувам продължително с акад. Дмитрий Сергеевич Лихачов.

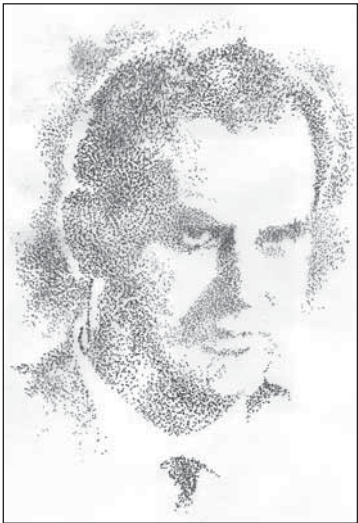
Когато бях представен като новия консул, той се оживи и забелязвайки моята стеснителност и непохватност в дипломатическия протокол, поведе съвсем обикновен човешки разговор за това какви са първите ми впечатления от Ленинград, с кои от забележителностите на града бих желал да се запозная, с кои хора да се срещна, кои институти мисля да посетя и с какво би могъл да ми помогне в моята работа. След това ме засипа с въпроси за неговите приятели и познати от България.

През трите години от работата ми в Ленинград имах много срещи и разговори с Дмитрий Сергеевич. Организирахме редица прояви, в които укрепваха и се задълбочаваха нашите отношения, за да прераснат в искрено и трайно приятелство.

По повод честването на 1300-годишнината от основаването на българската държава някои български и чуждестранни учени подеха спор дали може да се говори за 13 века България, след като тя е била 200 години под византийско и 500 години под турско владичество. Споровете се задълбочаваха, без да се достигне до научно аргументирано становище. Тогава именно Дмитрий Лихачов въведе новото понятие „България като държава на духа“, с което обоснова своята теза. С това споровете приключиха и новоиззованото понятие бързо се утвърди в историческата и културологичната наука като придоби широка гражданственост.

По същото време по инициатива на Дмитрий Сергеевич и под неговото ръководство бе създаден авторитетен авторски колектив от ленинградски българи – историци, философи, фолклористи, етнографи, изкуствоведи – сътрудници на различни научно-изследователски институти, университетски преподаватели и обществени деятели за създаване на сборник, посветен на големия юбилей. Така се роди книгата „България 1300“, осъществена от Издателство „Наука и изкуство“ през 1983 година. Когато бяха връчвани авторските бройки на сборника в Генералното консулство, Дмитрий Сергеевич в своето слово подчерта, че тази книга е израз на любов и уважение към България и нейния братски, гостоприемнен и родствено народ.

Последното ми посещение в дома на акад. Лихачов бе преди отпътуването ми за България. Дмитрий Сергеевич беше сломен и подтиснат от скорошната нелепа смърт на любимата си дъщеря Вера Дмитриевна Лихачова. В

Цвятко Гагов

съавторство те двамата вече бяха издали книгата „Художествено наследство на древните руси и съвременността“, а в сборника „България 1300“ дъщерята има отделна студия „Отношенията на българските миниатюри от XIV век към константинополското изкуство“.

Дмитрий Сергеевич ни посрещна в скромния си кабинет – цели стени с рафтове препълнени с книги. С книги, списания и ръкописи бе отрупано и голямото му бюро, те преминаваха и по кушетката, по пода. Въпреки огромната тъга в очите му и общата отпадналост, той намери сили да попита за България и неговите познати и приятели. На изпращане ни показа стаята на Вера Дмитриевна – тя бе с отворена врата и преградена с шнур като в музей. Беше запазена недокоснатата от деня на трагичната ѝ смърт. Само на отсрещната стена бе окачен голям неин портрет в траурна рамка.

Нашите делови отношения с акад. Лихачов се обогатиха след завръщането ми в България. Бях назначен за директор на Издателство „Народна просвета“. Потърсих Дмитрий Сергеевич с молба да ни изпрати някоя своя книга с тематика от профила на издателството. Скоро бяхме зарадвани с екземпляр от „Писма за доброто и прекрасното“ и автограф. Захванахме се за работа с амбицията нашето издание да бъде по-добро от руското като оформление и полиграфическо изпълнение. Художникът Евгений Босацки, развълнуван и вдъхновен от прочита на книгата, направи прекрасни илюстрации към всяко от 30-те писма. Книгата излезе от печат 5 месеца преди 80-годишния юбилей на Лихачов. Имаше два варианта – 15-хиляден тираж в стандартен формат и 2-хиляден – като подаръчна малоформатна книжка. Много скоро след това получихме писмо от Дмитрий Сергеевич:

„Твърде много ме зарадвахте с издаването на книгата „Писма за доброто и прекрасното“. Много красиво е оформлението от добрия художник, който със знака „Д. Л.“ предава единството на

книгата. Благодаря ви много, български издатели, и съм ви много задължен. Искрено ваш Д. Лихачов, 07.07.1986 г.“

За 80-годишнината на Д. С. Лихачов в България бе публикуван указ на Държавния съвет за награждаването му с най-високото отличие – орден „Георги Димитров“. Бях включен в делегацията за връчването на ордена и отново бях в Ленинград. Непринудената ни среща се състоя в Пушкинския дом, където беше Институтът за руска литература. Отново застанахме пред изключителния, скромния, добрия човек Дмитрий Сергеевич. Нямахме ни зрънце поза, ни сянка от горделивост в тези паметни дни след тържественото му честване в Москва и удостояването му с най-високото отличие „Герой на социалистическия труд на СССР“, избирането му за председател на Фонда на съветската култура. Поздравленията, почетните дипломи, поздравителните адреси, телеграмите, подаръците, с които бе отрупано бюрото му – нищо от това не беше поблазило човешката му съета. Поднесохме му и нашите поздравления и подаръци. Особено го трогна сърдечният поздравителен

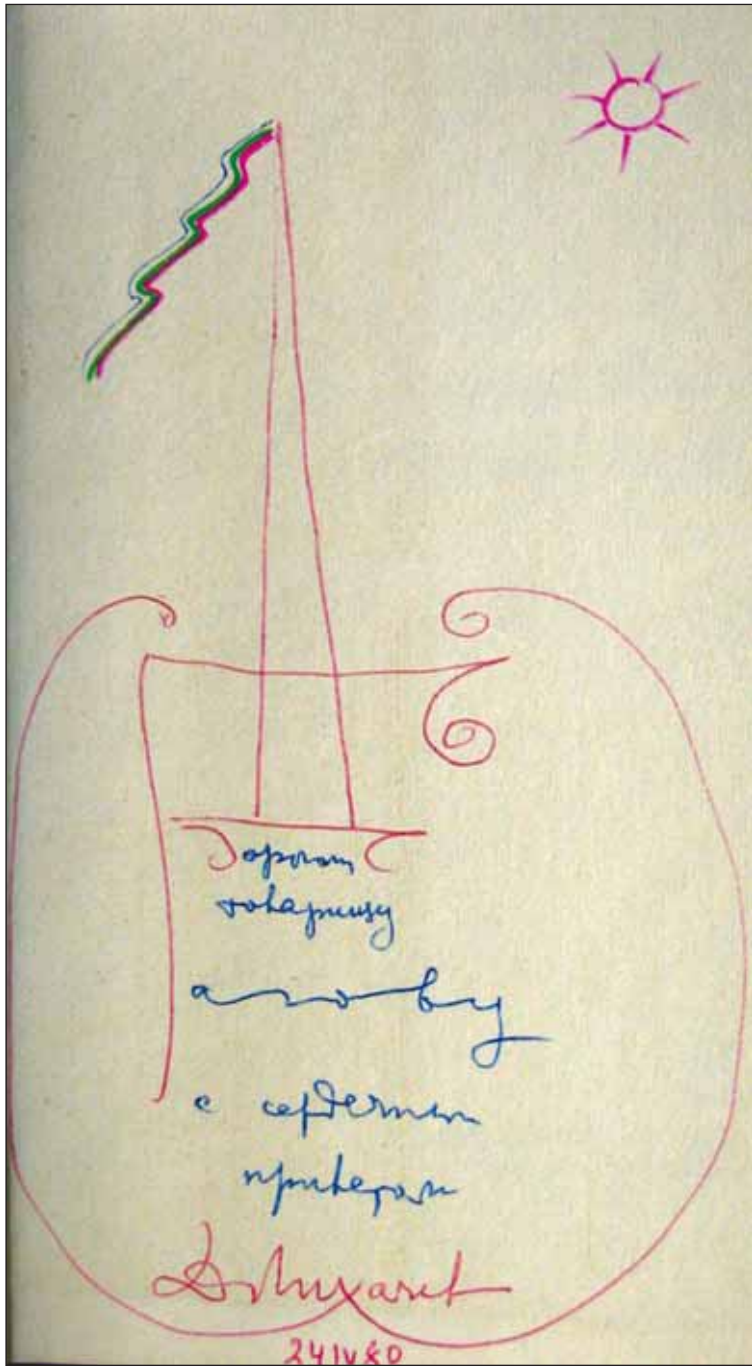

Сборникът „1300 години България“, издаден през 1983 г.

адрес на учениците и преподавателите от Националната гимназия за древни езици и култури. Той бе на пергаментова хартия. Свитъкът затрептя в ръцете му, а в очите му напираха сълзи на благодарност.

Последната ни среща с акад. Лихачов стана на 8 октомври 1988 г. в софийския хотел „Рила“, където беше отседнал със съпругата си Зинаида Александровна и другата им дъщеря. Видя ми се много отслабнал и уморен. Сподели, че се надява срещите с колеги и приятели да възстановят силите му.

Сега прехвърляйки зърна от житейската броеница на Дмитрий Сергеевич Лихачов, отново съм поразен от неговата невероятна личност – крупен учен, обществен деятел, пламенен родолюбец, благороден човек с голямо топло сърце, в което имаше много място за България.

Автограф на Дмитрий Лихачов за Цвятко Гагов

„Българският народ е велик (тук няма значение броят на населението), защото е приемник на много култури и никога не се е боял да бъде приемник. Същото се отнася и до руския народ... Празнувайки 1300-годишнината на българската държава, нека да мислим за времето, което ще дойде след 1300 години. Нужна е симетрия на времето, симетрия на времената. А симетрия ще има, ако за бъдещите 1300 години запазим всички особености на културата, ако нищо не изпуснем от националното богатство на миналото.“

С Указ № 814 от 23 май 1979 г. Държавният съвет на НРБ постанови: По случай 24 май – Ден на славянската писменост и българската просвета и култура, удостоява с почетното звание „Лауреат на Международната награда „Братя Кирил и Методий“ академик Дмитрий Сергеевич Лихачов (СССР) за неговите изключителни заслуги за развитието на старобългаристиката и славистиката, за изучаване и популяризиране делото на братята Кирил и Методий.

На тържеството в Руската академия на науките по случай 80-годишнината на акад. Лихачов през 1986 г. в Москва изнесе концерт камерният състав „Йоан Кукузел Ангелогласния“. Дмитрий Сергеевич се изкачи на сцената да благодари за тяхното проникновено изпълнение на православни песнопения в негова чест

Снимка: Архив на в. „За буквите“

Рубриката – в книга

Кирило-Методиевският вестник е продължение на 10-годишна публицистична поредица с участието на видни учени-слависти от България и чужбина

Своего рода конгрес

Дмитрий Лихачов за сборниците
„Българистика и българисти“

Познавам добре в. „Антени” - едно забележително издание. Ала вестникът е краткотраен. По неговите страници се срещат прекрасни статии, важни по съдържание, написани блестящо. Ще бъде жалко те да бъдат погребани в подвързаните годишници на библиотеките. Би било прекрасно, ако всяка година се издава сборник с най-ценните публикации – по такъв начин те ще се запазят и ще имат по-дълготрайно значение.

Разговор на Калина Канева
с акад. Дм. Лихачов, май 1978 г.

„Много ми харесва как е издадена тази книга „Българистика и българисти“. Харесва ми, че тя не е подвързана, а има меки корици. Това я прави много по-красива.

Книгата представя състоянието на българистиката в цял свят. В нея са събрани заедно и Санте Грачоти, и Рудолф Айцетмюлер, и Гунар Сване, и Динеков, Куев, Лиляна Грашева. Множество най-различни автори. Всеки от тях пише по наболели теми, представя резултатите от своите изследвания. Така се прави известна равностетка на постигнатото в науката пред най-широкия читателски кръг. Пространно, колосално платно! Огромна картина! Много интересен е разделът с разговори и интервюта. Там може да се изрази онова, което не може да се включи в никоя научна разработка – чрез свободна беседа, в свободна форма. Това е твърде съществено.

Някога се считаше, че не е добре един голям учен да пише по вестниците, някак си не е солидно, даже евтинее, лекомислено е. Напротив! За големия учен е много важно и много полезно да се изявява в пресата като излага най-важното от своите научни занимания пред най-широка читателска аудитория. Така че аз възприемам тази книга като много сполучлива. Бих дал на съставителя ѝ непременно някаква премия.

Когато писаното в отделни броеве на вестника се събере заедно между две корици, получава се свършено друга картина. Такава книга е невъзможно да се създаде изведнъж. Около три години са нужни най-малко. При това се получава голямо разнообразие, създава се дори разногласие, сплъскват се различни мнения по определени общи теми.

Това е своего рода конгрес, само че много по-интересен, понеже на един конгрес не всички доклади, съобщения и изказвания са пълноценни. А и не всички учени могат да присъстват физически на един конгрес.

Лесно е да разпознаеш една българска книга. През последните години тя извънредно много израсна, разви се, получи своя национална физиономия. Нейното художествено оформление има свой индивидуален почерк. Всички художници са различни, а редом с това у тях има нещо общо, българско.

Тази книга би могла да бъде наградена не само заради съдържанието ѝ, а и заради нейното оформление.

Разговор на Калина Канева
с акад. Д. Лихачов, юли 1986 г.

Акад. Дмитрий Лихачов в редакцията на в. „За буквите“ получава като дар един от първите екземпляри на Иван-Александровото четириевангелие, София, 26 май 1980 г.
Снимката е заглавна във фотоархива на портала „Год Лихачева“ в интернет

Каквато и да е съдбата на „За буквите“, това което е направено вече с публикуваните броеве, ще остане завинаги в историята на българската култура.

Дмитрий Лихачов, 28 май 1980 г.

Шестица по българолюбие

Това, което ще Ви разкажа се случи преди повече от 26 години. Тогава възрастта ми беше на нивото на тази цифра, затова я приемах като вечност, сега тя дребнее, а нещата случили се преди толкова години приемам като случили се вчера. Както казва Айнщайн всичко е относително.

Вестник „За буквите“ се създаваше от малък екип на „Антени“, по-точно четирима журналисти, от които аз бях най-младият.

Да се пише за делото на Кирил и Методий, техните ученици и следовници без да се споменат големите дейци на православната ни църква, оставили следа в историята ни, е невъзможно. Но пък това даваше основание на недоброжелателите да говорят, че издаваме „поиски вестник“. Грамотността също е относително понятие. В днешния ден те биха предизвикали насмешка, но тогава злостните подмятания предизвикваха в най-добрия случай нервни спазми, както и много въпроси. Отговори естествено не намирахме.

Въпреки трудностите успяхме да публикуваме брой трети. Дни след това, на 28 май 1980 г., в редакцията на в. „Антени“ дойдоха акад. Дмитрий Сергеевич Лихачов и акад. Петър Динеков. Тяхната поява стана празник за нас. Двамата имаха културно ниво, каквото човек рядко може да види и чуе. Освен удоволствието от досега ни с тях, тайно очаквахме да кажат добра дума за нашия вестник. Журналист се става ако си оголиш нервите, за да станат по-чувствителни, което пък ни правеше много чувствителни. Думи, които другите подминават без внимание или с насмешка, за един творец могат да бъдат буквално смъртоносни. Това е цената, която всеки изкушил се в писането плаща. От друга страна блага дума, похвала казани от добър, добронамерен, а особено от интелигентен човек, струват много повече от най-високата награда.

Та думата ми беше за срещата с двамата академици. Дмитрий Лихачов е откритие на „Антени“. Това стана много преди руснаците да осъзнаят, че до тях живее един велик човек. Те го забелязаха, едва когато Раиса Горбачова публично изрази възхищението си от този мъдрец.

Случи се така, че аз се озовах непосредствено до мястото, на което бяха седнали Лихачов и Динеков. Разговорът вървеше и насищаше въздуха с онази висша духовна храна, която засища човек за месеци напред и която лекува нанесените от груби хора рани в душите. Бях опиянен от красивите, брилянтни слова, които слушах. В един момент видях, че държа в ръцете си „За буквите“ и без да мисля много подадох го притеснен на акад. Лихачов. С приглушен глас помолих за автограф. Усетих, че ме облива приятна вълна, когато Дмитрий Сергеевич вместо само да се подпише започна да пише. Следях плавните, бавни и нежни движения на химикалната му. Той като, че ли галеше вестника. Сричайки четях на ум това, което той пише. Чувствах се като ученик пред велик учител в час по българолюбие, в който той даваше оценка на екипа ни, съзнавайки, че по-нататъшната съдба на вестника е неизвестна:

„Каквато и да е съдбата на „За буквите“, това което е направено с вече публикуваните броеве ще остане завинаги в историята на българската култура.“ Д. Лихачов, 28.V.1980 г.

Акад. Динеков ни наблюдаваше. Не исках да го поставям в неудобно положение, затова подадох вестника и на него за автограф. Той като всеки културен и високо ерудиран човек умееше да изрази уважението си и затова написа само кратко и мило:

„С най-добри чувства“ 28.V.1980, П. Динеков

От този ден с този трети брой на в. „За буквите“ не съм се разделял и ще го пазя докато съм жив, защото написаното върху него е със стойността на онези дребни късове българщина, които отвреме навреме намираме върху парчета керамика, запазили се в земната гръд и показващи, че истинския път на човечеството се трасира от духовно извисени личности.

Иван Вълков

Приятели и съдейници

Дмитрий Лихачов и Петър Динеков

**Чем больше я думаю о Болгарии,
чем больше ее вспоминаю,
тем больше она мне нравится.**

Дмитрий Лихачов

Искрена и дълготрайна творческа и човешка дружба свързва акад. Дмитрий Лихачов и акад. Петър Динеков - двама големи учени, два колоса на духа, посветили живота си на славянската литература и култура, обединени от любовта си към българското културно наследство.

В Централния държавен архив се съхранява богатият архивен фонд на акад. Петър Динеков, дарен лично от него. Акад. Дмитрий Лихачов присъства осезателно в документалното наследство на акад. Динеков с многобройните оригинали на неговите студии, статии, доклади, рецензии и отзиви за научното творчество на акад. Лихачов. Изключително интересни сведения за техните научни и творчески контакти се съдържат в добре запазената кореспонденция между двамата учени. Над сто писма, илюстрирани с картички и телеграми, изпратени от акад. Лихачов, свидетелстват за тяхното творческо сътрудничество и топло приятелство. Първите им контакти датират от средата на 50-те години на миналия век, още преди първата им среща през 1958 г.

Малко известен факт е, че първото задгранично пътуване на Дмитрий Лихачов е до България през същата година. В спомените си Петър Динеков пише:

„Помня неговото пристигане в края на есента; посрещнахме го сърдечно; нашата научна общественост го прие с интерес и радост. Това бе командировка за научна работа. Но Дмитрий Лихачов се срещна не само с учени, но с доста широк кръг културни дейци; започна да учи практически български език. Пожела да се запознае не само с най-забележителните паметници на старата българска литература, но проявяваше и голям интерес към литературата, изкуството, културата на съвременна България”.

С много умиление и обич той си спомня за срещата на Лихачов с първия ректор на Софийския университет, строителя на българската университетска наука, проф. Александър Теодоров-Балан:

“Присъствах на техния удивителен разговор, защото в тази среща имаше нещо интимно – Балан бе роден в Бесарабия и носеше още от детството си руския език и любовта към руските хора. На тръгване Лихачов направи последната фотография на нашия столетник, който след два месеца почина”.

Първата среща с България е наистина съдбова. Докоснал се веднъж до богатото историческо минало, до литературното и културно наследство на българския народ, Лихачов става голям и искрен приятел на България. С чувство на дълбока благодарност са написани писмата до Петър Динеков след първото му идване в България. В тях Лихачов дава израз на своя интерес и любов към българската култура, земя, минало и настояще, на желанието си да опознае не само природата и историческите паметници, но и българите и тяхната душевност. В писмото си от 17 ноември 1958 г. той пише:

„Дорогой Петр Николаевич!
Сердечное спасибо Вам за Ваше исключительное внимание ко мне и моей семье. Сейчас я только и делаю, что рассказываю, рассказываю и рассказываю. Показываю виды, слушаю пластинки с болгарской музыкой и

понемножку вздыхаю о прекрасной Болгарии...”

Още преди да се срещнат през далечната 1958 г., те вече водят кореспонденция, която се умножава в течение на времето. Тя трудно би могло да се определи като чисто служебна. В нея се усеща духът на истинското приятелство и сърдечност. В писмото от 18 декември 1958 г. Лихачов пише:

„.....Чем больше я думаю о Болгарии, чем больше ее вспоминаю тем больше она мне нравится. Не принимайте только это за обычайную любезность гостя, но я действительно очень полюбил и Болгарию, и особенно болгар. Мечтаю приехать еще раз...”.

В друго писмо съпругата на Лихачов – Зинаида Александровна от името на цялото семейство споделя:

„Дорогой Петр Николаевич,
Мы очень Вам благодарны за многочисленные подарки, которые Вы нам прислали. Большое Вам спасибо за внимание и заботу, которой Вы окружили Дмитрия Сергеевича. Он вернулся домой очень довольный поездкой. Все было так интересно и замечательно у вас в Болгарии.”

В кореспонденцията си двамата учени обменят информация, споделят изследователски проблеми, творчески планове и идеи в света на литературата – свят без граници, без езикови и национални прегради. В писмото си от 1 август 1979 г. Лихачов споделя със своя колега и приятел мислите и възненията си в непосредствена и искрена изповед:

„Дорогой Петр Николаевич!
Только-что получил „Похвалу староболгарской литературе”. Грамадное Вам спасибо: и за самую книгу, и за то, что поместили в ней статью обо мне. Вы и не подозреваете – сколькок я Вам обязан! Но я это очень хорошо чувствую и когда-нибудь подробно Вам расскажу. Хорошо то, что Вы создали в Болгарии свою школу учеников, что Вы поддерживаете молодежь и вообще всех, кто заслуживает поддержки в болгарской науке. Не только Вы сами, но вся Ваша жизненная позиция, Ваша общественная роль – мне очень по душе. Ученый должен быть добр и благожелателен (к тем, конечно, кто этого мало-мальски заслуживает). Поэтому, и по многому другому, я Вас очень люблю. Мне нравится и то, что Вы любите Болгарию, болгарскую литературу. Человек должен быть патриотом, как он должен любить свою семью, свой дом, свой город. А Болгария для меня, как Вы знаете, после России любимейшая страна...”

Само човек, надарен с богата душевност, тънка чувствителност и хуманност може да направи подобни признания. Лихачов дълбоко уважава и цени Динеков като учен и събрат по перо и като човек с духовна и морална чистота. Това съответства напълно с мирогледа на руския учен, който в писмото си от 25 ноември 1970 г. до София пише:

„Дорогой Петр Николаевич,
спасибо Вам большое за книгу Йордана Иванова „Богомилски книги и легенди”. Это замечательно, что Вы ее издали. Буду читать. Сколько Вы сделали, дорогой Петр Николаевич, для изучения болгарской литературы и фольклора! Я восхищаюсь Вами. И все Вам удастся без видимых для окружаю-

щих усилий, спокойно, скромно.

Вы удивительный. У нас все хорошо. Будьте здоровы.

Любящий Вас Д. Лихачев.”

Според акад. Лихачов най-ценните качества на учения са неговите морални достойнства.

„Ако притежава морални качества, - казва той в едно интервю - то при наличието на знания ще има и научни успех, защото с наука може да се занимава всеки осведомен, честен, трудолюбив и скромен човек.”

Двамата близки приятели в София през 1980 г.
Из архива на акад. Петър Динеков, който се съхранява
в Главно управление на архивите при Министерския съвет

Лихачов има дарбата и желанието да поощрява и да помага всеотдайно на младите български учени и специалисти, работещи в областта на старата българска литература. С много възхищение и задоволство той говори за тях: „...Я очень радуюсь тому, что у Вас такая хорошая молодежь. Я очень высоко ставлю и научные и нравственные качества.....Как важно, чтобы ученый был еще и хорошим человеком, порядочным, честным, не стремился подсидеть других, обладал бы чувством товарищества. Все это есть у Ваших учеников....“ (Из писмо от 17 март 1970 г.

Като представители на две славянски филологии Дмитрий Лихачов и Петър Динеков редовно обсъждат проблемите на развитието на славянските езици и литератури, разкриват огромната роля на славянската култура в света. И двамата учени са убедени, че научната дейност трябва да е в единство с обществената. Тази убежденост се осъществява най-пълноценно чрез тяхното участие в различни международни форуми. Организацияните и теоретически въпроси по тяхната подготовка и провеждане, участия, впечатления и оценки за тях са теми, обсъждани от двамата учени. В националните

и международни комитети на славистите Лихачов и Динеков са едни от най-дейните участници и ръководители.

В началото на 1977 г. излиза на български книгата на акад. Дмитрий Лихачов „Големият свят на руската литература.“ (изд. „Наука и изкуство“). Акад. Петър Динеков съставя и редактира книгата, в която са представени всички научни области, в които Лихачов работи: история на старата руска литература, теория на литературата, староруско изкуство и староруска култура, руски фолклор и текстология. През септември 1978 г. в Со-

фия за тази книга е връчена престижната Кирило-Методиевска награда на Българската академия на науките.

“Книгу хорошо издали и подобрали. От всей души благодарю Вас за нее и поздравляю Вас с ней!” - пише авторът от града на Нева.

Епистоларното наследство на двамата големи учени, обединени от тяхната обща любов и преклонение към културните достояния на славянството, заслужава без въве да се проучи и представи на широката общественост.

Писмата подготвиха за публикация
Наташа Димчева, старши експерт,
Лилия Цветкова, главен експерт
в Централен държавен архив

Ползвани документи:

1. ЦДА, Ф.1987 к, оп .1, а.е.1547
2. 1973, стр.35/.
3. Пак там
4. ЦДА, Ф.1987 к, оп.1, а.е. 3213
5. ЦДА, ф.1987 к, оп. 1, а.е. 1751
6. ЦДА, Ф.1987 к, оп. 1, а.е. 3213

Новият „Шестоднев“

Полетът в Космоса решава и нравствени задачи

„В „Шестоднев“-а на Йоан Екзарх Български пише, че човек лети с ума си над облаците като се издига с мисълта си към небето. Там, където е мисълта – там следователно е и самият човек.

Цяло хилядолетие това съждение на Йоан Български изглеждаше само образ или мечта. И ето хората вече се издигнаха в Космоса, те изпревариха мисълта си с висотата и бързината на полета. Колко е знаменателно, че сред хората в Космоса можем да назовем и един българин. Изпълни се многовековната древна мечта на българските книжовници, не само на Йоан Екзарх: да се погледне на Земята от гигантска височина, да се види тя изведнъж като едно цяло, като наша обща родина – безконечно малка в Космоса, ала и безконечно скъпа на всички нас.

Полетът в Космоса решава не само НАУЧНИ задачи, но и НРАВСТВЕНИ: възпитава интернационализъм, патриотизъм на цялото човечество, което обича цялото земно кълбо.

Радвам се, че България участва в това голямо дело.“

Акад. Дмитрий Лихачов
Изявление по повод полета
на първия български космонавт,
април, 1979 г.

Шестоднев“-ът на Йоан Екзарх Български учи хората да ценят, да се възхищават и да уважават природата и цялата Вселена. Нека бъдем благодарни за това на тази велика творба.

Акад. Дмитрий Лихачов

Националната астрономическа обсерватория „Рожен“ при БАН е изградена на връх „Св. Дух“ в Родопите, където е съхранен стар параклис

Снимка Вакрил Цинцаров,
Таню Бонев,
астрономи

Посредством разума човек се съчетава с естествата, които са безплътни и са постижими само чрез ума, като мисли, разбира се и разсъждения за всяко нещо, стреми се към добродетелите и обича благочестието, което е върхът на добродетелите. Поради това човекът представя един малък космос.

Йоан Екзарх, „Небеса“ (X в.)

„Космически видения“.
Василий Кандински (1866 - 1944)

Малка планета Лихачов

(2877) Likhachev = 1969 TR2.

Discovered 1969 Oct. by L. I. Chernykh at the Crimean Astrophysical Observatory.

Named in honor of Dimitrij Sergeevich Likhachev, prominent Soviet literary scholar and outstanding expert on the history of Slavic culture.

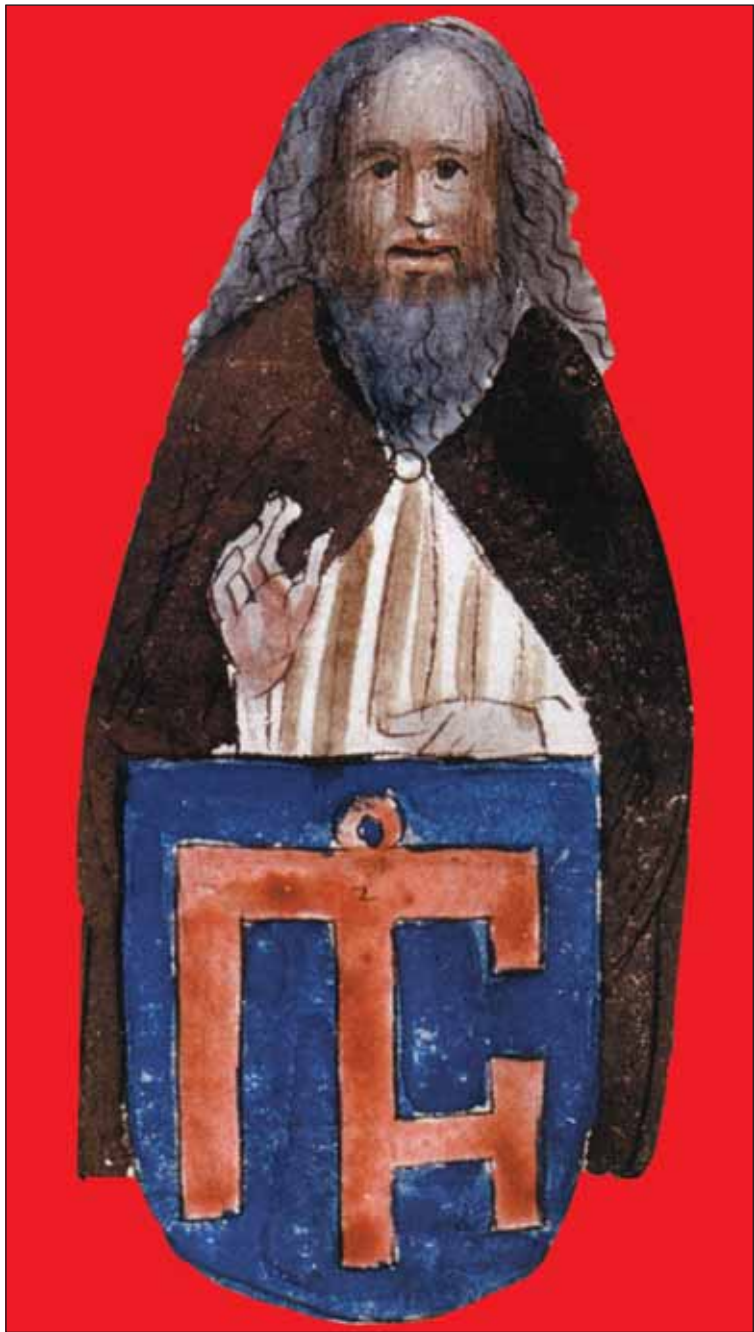
Minor Planet Circular 8913, 1984 July 13

Открита на 8 октомври 1969 г. от Людмила Черних в Кримската астрофизическа обсерватория.

Наименована в чест на Дмитрий Сергеевич Лихачов, бележит съветски литературен изследовател и изключителен специалист по историята на славянската култура.

Записана в каталога на Международния планетен център при Смитсъновата обсерватория в САЩ, № 8913, 13 юли 1984 г.

Движи се по елиптическа орбита около Слънцето между орбитите на Марс и Юпитер, в средната астероидна зона, на 465 милиона километра от Слънцето. Описва пълна обиколка около него за пет и половина години. Има диаметър около 10 километра. За пръв път наблюдавана от разни обсерватории по света през 1933 година. Забелязана на 8 и 16 октомври и 11 ноември 1969 г. между съзвездията Овен и Кит като обект от 17-та звездна величина. Американският астроном Конрад Брадуел изчислява нейната предварителна орбита. По-нататъшните наблюдения води Брайън Марсден, директор на Планетния център.

Григорий Цамблак

Хроника на Констанцкия събор от Улрих фон Рихентал (XV в.)

Европеец от XV век

Проф. Хилде Фай:

„Успях с подкрепата на акад. Лихачов“

Срещата ми с академик Дмитрий Лихачов през 1981 г. на Първия конгрес по българистика беше много сърдечна и изключително значима за бъдещата ми работа в областта на славистиката. Оценката, която ми даде за изследванията от немските хроники „Григорий Цамблак – митрополит Киевски на Вселенския църковен събор в Констанц“, за мене беше съдбовно окуражаваща. Преди всичко той ми предложи да отида на работа в неговия институт. И до ден днешен дълбоко съжалявам, че отказах. Едва ли биха се забавили така дълго отпечатването на книгата за Григорий Цамблак и цялостната ми работа в областта на българистиката. Освен това знаех много добре за етичните отношения на Дмитрий Лихачов, този световен колос на славистиката, към всеки млад учен в Русия, както и към специалисти от други страни. С каква загриженост следи тяхното развитие и брани тяхната чест и гражданска позиция. Постарах се през годините да изпълня една негова заръка: „Изследвайте литургията на Григорий Цамблак“ – каза той – ако можете търсете още“. Рових се дълго време в различни посоки, сравнявах с другите литургии, проведени на Констанцкия събор. Въпреки неимоверното оскъдие, поради езикови бариери, хронистите са отбелязвали бегло литургиите, но открих материал, който ми даде верни насоки.

И сега мога да кажа в чест на неговата стогодишнина: „Академик Дмитрий Лихачов – успях!“

По време на многобройните „Дни на българската култура“ в Германия и „Баварските културни дни“ в София, нашето Немско-българско културно дружество с научен център „Бавария – България“ и по-късно създадената Международна фондация „Европейски форум“, от 1991 г. досега откриваме своите празници с Молебен-Петохлебие по ритуала на Григорий Цамблак, така както се тълкува по описанията в нашите немски хроники. В единна молитва към Бога Григорий Цамблак на Констанцкия събор е отправял молитвени просби за здраве, мир и любов, за единение на народите, тяхната взаимна принадлежност и независимост. За тези богослужения получих благословение лично от Българския патриарх Максим и от кардиналите Ветер и Ратцингер (сега папа Бенедикт XVI).

В Германия и България всички отправяме единна молитва към Бога.

Авторът е доктор на филологическите науки. Председател е на Фондация и дружество „Европейски форум“

Наследство, променило света

Приносът на Джон Атанасов като основоположник на информационната ера е препотвърден чрез изработения действащ аналог на първия компютър

В София от 3 до 6 октомври, под патронажа на президента на Република България, се състоя международен симпозиум по съвременни информационни технологии, посветен на Джон Атанасов, в който участваха компютърни специалисти от САЩ, Япония, Франция, Финландия, Германия, Италия, Гърция, Индия, Китай, Великобритания и България.

Новоучредената президентска награда „Джон Атанасов“ беше присъдена на 32-годишният Христо Костадинов, доктор на Университета по електрокомуникации в Токио, Гертана Бенчева – първата дама, заслужила подобно високо признание и на Пенко Иванов от факултета по математика при Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

За пръв път беше връчена награда на Международната компютърна професионална организация (IEEE). Получи я по достойнство проф. Джон Густавсон – ръководител на екип от Изследователска лаборатория в Университета на щата Айова в град Еймс, САЩ, създал действащ аналог на първия електронен цифров компютър ABC. Тържеството бе в Националния исторически музей.

Горното има първостепенна важност поради нестихващите опити да бъде омаловажаван и отричан приносът на Атанасов от американци, унгарци, германци, руснаци въпреки официалното му признание след заключението на Федералния съд в Минеаполис от 1973 г. относно патента на компютъра и изричните уверения в статии на авторитетни енциклопедии и справочници, в постоянни експозиции на специализирани технически музеи като например Смитсоновия институт.

Никога досега в историята на човечеството една технология не е осъществявала толкова бърз напредък. Само за 50 години компютърът навлезе трайно във всички области на живота и вече е невъзможно да си представим света без него. Изпитваме гордост, че това изобретение има български корен.

Акад. Кирил Боянов

Компютърът привнесе в културата такова количество нови и парадоксални идеи, които не могат да се сравнят с никое от останалите човешки изобретения. Кибернетиката изобщо е раздел от философията, при това идеалистична философия по дух. И не случайно нея така дълго я забраняваха у нас.

Акад. Дмитрий Лихачов

Президентът Георги Първанов връчва Международната награда „Джон Атанасов“ на проф. Джон Густавсон, София, 4 октомври 2006 г.

Снимка Пресфотото БТА

Едисон на XX век

Национален медал за технически изобретения

Асошиейтед прес

15 ноември 1990 г.

Президентът Джордж Буш връчи на Джон Винсент Атанасов, бивш професор в Щатския университет на Айова, националния медал за технически изобретения. Атанасов получи признание за изобретяването на първата цифрова изчислителна машина по времето, когато е работил в Университета на щата Айова (1930- 1942).

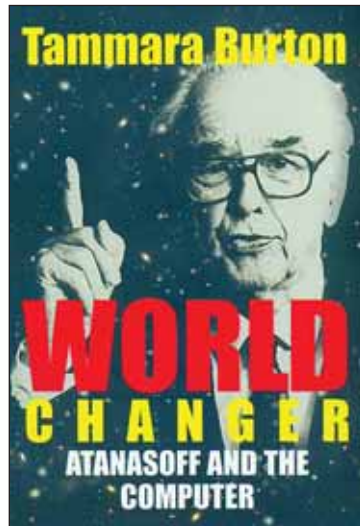
Откриване на откритието

Пред международната аудитория бе представена току-що излязлата на английски език книга „Човекът, който промени света. Джон Атанасов и компютърът.“ – дело на издателство ТАНГРА-ТанНак-Ра. Неин автор е Тамара Бъртън, внучка на Атанасов, която е вече добре позната на българския зрител и читател. Тя има рядката професия летец-изпитател на граждански самолет „Боинг“ и знае, че негов конструктор е българинът Асен Йорданов. Миналата година по изключение Бъртън прие българско гражданство заедно с двамата си невръстни синове. Често идва напоследък в родината на своя пращяда, дори участва в траколожка експедиция с археолога Георги Китов в търсене на нови скъпоценни останки от древността. Най-важното: опитва се да пише на кирилица. Нали носи славянско име – навремето нейните родители гледали някакъв руски филм и решили да я назоват с името на главната героиня.

Четиринадесет Атанасовци от големия американски род, наброяващ около 200 души разпръснати

по цялата страна, честваха рождения ден на техния „татко Джейви“ по собствено желание в България. Те водеха и Джон Атанасов V. По повеля свише той се ражда навръх стотния рожден ден на „бащата на компютъра“.

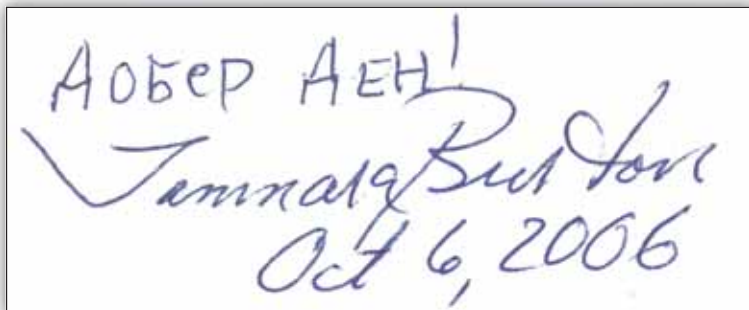
На старогръцки език „Атанас“ значи „безсмъртен“.

Корица на книгата „Човекът, който промени света“ от Тамара Бъртън

Тамара Бъртън

Автограф на български и английски

Хък Фин, внук на Бояджик

Български и американски студенти обсъждат приноса на Атанасов

Четвърткурсници от специалността „Връзки с обществеността“ на Факултета по журналистика и масова комуникация на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ под ръководството на доц. д-р Минка Златева предприемат създаването на сборник, посветен на Джон Атанасов – предтеча на информационната ера. Те го осъществяват в сътрудничество с Университета на Флорида в Гейнсвил, където е дипломиран „бащата на компютъра“ и благодарение на своята преподавателка доц. д-р Лилия Райчева. Идеята подкрепят също д-р Даниела Димитрова, която от 3 години преподава публична администрация в Държавния университет на Айова в Еймс, както и проф. Хемптън Смит, ръководител на Департамента по журналистика и масови комуникации в Университета „Вашингтон и Ли“ в Ленсингтън. Среещат се в София със семейството на новия Едисон. Намират и други съмишленици.

...

Спрете за секунда! Помислете за всичките си дейности и колко много от тях в известна степен са свързани с компютъра! Тогава благодарете на Джон Винсент Атанасов!

Джейкъб Стюард

...

Макар че съм била само на 5 години, когато Джон Атанасов е починал, аз много му благодаря за чудесното откритие и приноса му към света. Голяма чест е да живея в този край, където той е израснал. Това ме кара да мисля, че великите неща могат да се родят във всякаква среда. Някой ден, надявам се, това ще ме вдъхнови да направя същото.

Дженифър Гарсия

...

В известен смисъл Джон Атанасов е променил начина ни на живот. Без него не би имало компютърни анимации, а и много хора щяха да бъдат без работа, защото нямаше да има компаниите Microsoft и Apple. Следователно нямаше да има компютърни техники или преподаватели по информатика, които да ни преподават в училище. Нямаше да има работа за хората, които създават компютърни анимации или машини търсачки, а ние дори нямаше да имаме интернет. Джон Винсент Атанасов, ние Ви сваляме шапка!

Ариан Мофат

Прочут строител

Акад. Дмитрий Лихачов за българската народна архитектура

С висок художествен смисъл в къщите, оградите и вратите се повтаря плавна линия, наречена „кобилица“, сякаш повтаряща очертанията на българските планини.

Може би защото забележителният български архитект от XIX век Колю Фичето не е имал никакво образование, той по свой начин, по народному, по български е разбирал архитектурата. За него архитектурата е продължение на природата и бита на хората. Арките на неговите мостове не само описват заедно със своите

отражения във водата идеални елипси, овали, кръгове, но и с удивителна плавност преминават в сводовете на мостовите устои, а колоните на други негови строежи не толкова „носят“ над себе си сводовете, колкото ги „дорисуват“ просто и дружелюбно.

Изобщо колко мир, тишина и спокойствие има във всяка истинска архитектура, колко рядко могат да се срещнат в народната архитектура модните днес „брутализъм“ и урбанистическа агресивност!

Из „Записки за руското“ (1984)

Църквата „Св. Никола“ в Дряново, строена от Майстор Колю Фичето през 1851 г.

Възхищавам се от гениалното изобретение на Колю Фичето – въртящите се колони в преддверието на свищовската черква „Св. Троица“. Жалко, че те много трудно се показват на снимка. Непрестанно си мисля как да се използват тези въртящи колони за преобразяване на съвременните жилища. Никому не е хрумнало досега, че това е възможно. Това интересно приспособление може да се приложи не само в апартаментите, но и в детските градини. Детето, докато е още малко, следва да се приучава на творческо мислене. Дори още когато не може да говори, то трябва да има творчески идеи. Стената може да се състои от някакви въртящи се топки, всяка от тях да бъде оцветена различно. Детето ще мине край нея, ще прекара ръка и ще остави следа. То ще се радва, защото е променило стената, създадо е нещо ново, различно.

Този принцип на въртящите се колони може да се внесе в архитектурата като странична тема и да се развие много силно. Дори може да се промени външният вид на зданията. Например, ако фасадата е бяла, колоната може да стои в калъф, да се вижда само едната ѝ страна, а другата да е до стената, оцветена в различен цвят. Завърташ я – и външният вид на зданието се променя.

А какви чудесни тавани има в старите български къщи! Легнеш си – и докато заспиш все тях гледаш. Дървото успокоява...

Из разговор на Калина Канева в дома на Дмитрий Лихачов, Санкт Петербург, декември 1979 г.

Най-старото българско списание излиза и в наши дни

Културен феномен

Българските читалища в чужбина

Георги Драмбозов

Директор информационно-издателския и проектен център при Съюза на народните читалища в България

В началото на новото столетие в чужбина се раждат нови български читалища. С това възрожденско име първото се появи в края на XX век в гр. Тараклия, център на българските селища в Молдова. То носи името на тараклиеца, майора от българската армия, Олимпий Панов.

Нашето читалище, наречено и от нас, и от европейците „предвестник на гражданското общество в България“, отново ще се окаже предвестник на нова обединителна идея.

В Лондон до 2005 г. българските читалища са няколко, в Ню Йорк, Чикаго, Мелбърн и на други места отвъд океана, са десетина. Българският културен феномен, кръстен от Раковски **читалище**, не би трябвало да остане затворен в нашите граници. „Вашата култура е дълбоко индивидуална и заедно с това дълбоко интернационална! – твърдеше големият българофил Дмитрий Лихачов и читалището като неин стожер предвещава мирното ѝ шествие по съвременния размирен свят.

Ако ви дойде на съда да пообиколите Белгия, посетете българската колония в Антверпен. Пред Културно-просветното дружество на българите с името на Пейо Яворов, всъщност читалище от възрожденски тип, ще ви посрещнат фламандки в българска носия. Те са пълноправни членове на читалищната общност, ръководена доскоро от българската оперна певица Мария Клеманс. Кръвта се е поомешала, но мъжете, ако са чисти фламандци, те са спомоществователи (от немай къде или заради любовта и красотата).

Ако сте в столицата на Унгария, непременно идете на „утца Вагохид“, където е Българският културен дом-читалище, което скоро ще бъде столетник. Там Пенка Чангова и Тодор Калицов, наследници на големите български общественици и читалищни дейци в Унгария, създадоха свой младежки и детски танцов ансамбъл „Янтра“, театър, вестник, списание. Те се изявяват ежегодно на фестивали у нас в София, Копривщица, Рожен, Дорково и т. н. Мило е да гледаш как българчета, българо-унгарчета и чисти унгарчета тропат в такт седем осми и пеят народни песни от бабино време.

В Турция възоснова на Спогодба за културно сътрудничество между нашите две страни се пазят християнските паметници. В Одрин, в преддверието на църквата „Св. Георги Победоносец“, е издигнат паметник на българските воители, учудили Европа със своята храброст при покоряването на смятаната за непревземаема Одринска крепост. При църквата се създава голяма българска библиотека, която до края на юбилейната за читалищното дело 2006 година, ще се превърне в българско читалище в съседната страна.

От Охрид, наричан българският Ерусалим, пристигна писмо. Така научихме, че по инициатива на сдружение „Хоризонти“ е основано читалище „Искра“, което моли за български книги и издания.

Възражда се читалищната идея и в изконно българските Западни покрайнини – Цариброд (Димитровград), Ниш, Босилеград, Пирот. Това „Нишавско хоро“ се води от читалище „Драгоман“ в родината-майка.

Българските общности в Полша и Чехия вече се обединяват и по читалищен признак. Мнозина ни питат как да плащат членски внос и да се абонираат за наши вестници и списания.

Читалищата, възрожденски искрици, вече припламват далеч зад пределите на България.

Плиска, Преслав, Търново...

В България има една удивителна особеност във взаимоотношенията между природата и човека: тяхното взаимно обръщане едно към друго, взаимната откритост. Това е все още слабо изразено в първата българска столица Плиска. Нейното название има същия корен, както и един от най-старите руски градове Псков (в древността той е наричан „Плесков“ – „побратим“ на Плиска по названието си). И двата града са разположени в равнина, на плоско място, откъдето идват и техните имена.

В руините на великолепия дворец на Плиска, в неговите стени, пътища и преходи лежат огромни каменни блокове. Със своята монументалност тези каменни блокове сякаш утвърждават могъщите хоризонти на окръжаващото пространство.

Втората българска столица Преслав е изградена другояче – в огро-

мната чаша на околните планини. В центъра на чашовидна долина е знаменитата Кръгла църква. Окръжаващите я възвишения се любват на Преслав и църквата, а Преслав се любва на могъщото окръжение на гористите хълмове.

Още по-своеобразно и по-силно това взаимообръщане между природата и човека е изразено в третата българска столица Търново. Тя е разположена на високи хълмове – Царевец с непристъпна крепост и Трапезица – с многобройни църкви и манастири. А между тях се вие Янтра, която повтаря в своите води трептящата красота на града. А над всичко това се извисяват още по-високи хълмове... Планината и градът са слети в неразривно единство, сякаш живеят заедно. И дори сравнително новите български градове от Възраждането като Копривщица са същите.

Надпис на Патриаршеската църква „Св. Троица“ край Търново

Ex fontibus ad veritatem

Акад. Васил Гюзелев на 70 години

Наследил мощен творчески ген от габровските Гюзелевици, които дават и първия министър на народното просвещение в новоосвободена България, роденият тракиец съвсем закономерно започва своята многолетна научна дейтелност с делото на Кирил и Методий и делото на княз Борис I. Студентското прозвище „Тангра” олицетворява взаимопроникването между езичество и християнство, което обяснява нашето вековно присъствие на този пренаселен човешки кръстопът, пожелаван от не една империя, племе или народност, чак до наши дни. Неговата монография, посветена на Покръстителя, която се явява на бял свят през 1969 г., едновременно открива и закрива една първостепенна тема за българската средновековна наука – нищо по-значимо не се е появило след това. Въвеждайки нов изворов материал, авторът представя енциклопедично книжовността през Първото българско царство чрез отбеляни скриптории и книгохранилища. Проучва също неизвестни материали относно борбата за независима българска църква през вековете.

Присъствието във Виена оставя трайни следи сред научната общност, а ръководството на Националния исторически музей слага здрави основи на този първостепенен държавен институт.

Негова заслуга е и възкресяването на големия български историк Петър Мутафчиев. Автор е на христоматии и учебници. Не се стеснява да излиза с публицистични публикации в масовия печат.

Статията за Борис I в Британската енциклопедия е поверена нему по препоръка на известния византолог проф. А.П. Каздан. Книга на нашия учен се появява и в далечно Мексико.

Закръгляйки седмото си десетилетие, Васил Гюзелев приема почетната отговорност в качеството си на президент на Асоциацията на византинистите и медиевистите в България да подготви XXII конгрес по византология в София като главен негов организатор.

Това е благодатно поприще за изява на неговите многобройни ученици, възприели личния му девиз „От изворите към истината“ като свой, създавайки млада научна школа в науката.

НА МНОГАЯ ЛЕТА!
ДОСТОЙНО ЕСТЬ!

„За буквите”

Вамблак или Цамблак?

Акад. Д.С. Лихачов се извинява за коректурна грешка

„Като учен аз се занимавам с древната руска литература, сиреч именно с този период на руската литература, в която нейният руски дух е показан най-отчетливо. И ето какво е достойно за внимание: в древната руска литература редом с руските писатели се изявяват българите Киприан, Григорий **Вамблак**, сърбите Пахомий Логотет, Аникита Лев Филолог, гъркът Максим Грек и мнозина други, хърватинът Юрий Крижанич, полякът Андрей Белобоцкий, мордовци като юначният протопоп Авакум и неговият недооценен противник патриарх Никон, белоруси, украинци (през XVII век те са доста много, не могат да се изброят)... Всички се включват в градивния процес на развитие на руската литература.“

„Заметки о русском“, сп. „Новый мир“, кн. 8/ 1980 г.

сходятся самые различные народы — различные по обычаям, культурным традициям и национальному характеру.

Как ученый, я занимаюсь древней русской литературой, то есть именно тем периодом русской литературы, в котором ее русскость была выражена с наибольшей отчетливостью. И вот что достойно внимания: в древней русской литературе наряду с русскими писателями выступали болгары (Киприан, Григорий **Вамблак**), сербы (Пахомий Логофет, Аникита Лев Филолог), греки (Максим Грек и многие другие), хорваты (Юрий Крижанич), поляки (Андрей Белобоцкий), мордвини (по-видимому, «протопоп богатырь» Авакум и его недооцененный противник — патриарх Никон), белорусы, украинцы (их много в XVII веке, их не перечислишь)... Все они включались в созидательный процесс развития русской литературы.

Мы все граждане своего народа, граждане нашего великого Союза и граждане всего земного шара. Пусть это не звучит наныщенно. Это сказано мною от всего сердца, а то, что сказано от сердца, не может быть пустой фразой.

О национализме, основанном на ненависти к другим народам, и о патриотизме, основанном на любви к своему, хочется сказать словами одной грузинской песни:

То, что ненависть разрушит,
То любовь восстановит...

Много моля за извинение за ужасната печатна грешка на тази страница.

Д. Лихачов
28 май 1980 г.

Остан прому
уфимски се
упасито ошину
не до стрине
Д.Лихачов
28.5.80

Владимир Крупин – руски писател
„България виждам не за пръв път – аз си я спомням...”

Дмитрий Лихачов

Десетте снимки от гостуването на А. В. Кобак в България са от портала „Год Лихачева“ в интернет.

Конгресът по византология в Лондон представя Васил Гюзелев.

Фоторепортажът от Киприановите тържества в Москва е дело на Аксиния Джурова.

Портретите на авторите нарисува художникът Калин Николов.

Изданието има общокултурен характер и авторите следва да избягват политически оценки и внушения.

Позоваването на публикации от изданието изисква точно посочване на заглавието, автора, броя и годината.

Приемат се за печат статии в размер до 3 стандартни страници на дискета с разпечатка и подходящи цветни или черно-бели илюстрации.

Редакцията си запазва правото на съкращения, промяна на заглавията, стилистични и езикови поправки.

Неподписаните материали са редакционни. Снимките без упоменат автор и източник са от лични архиви.

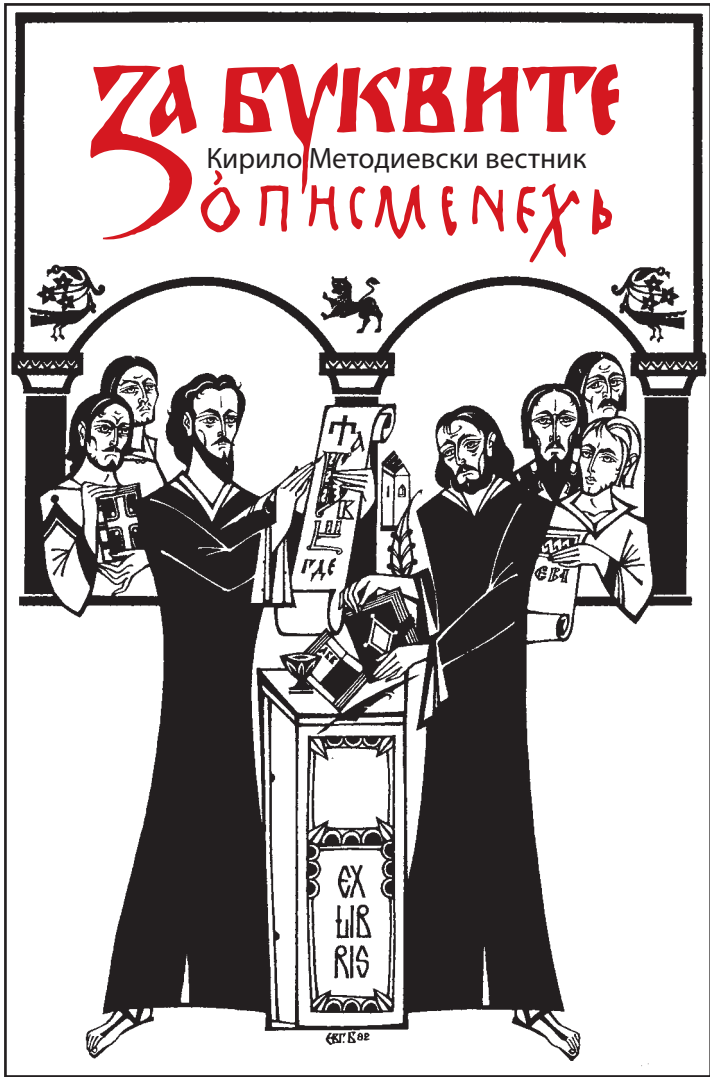
Броят е приключен редакционно на 14 октомври 2006 г. – Преподобна Петка-Параскева Търновска (Петковден)

РАДИО „СИОН“

се излъчва от Мъжка общежителна Света обител „Св. Йоан Рилски“, с. Скрино

www.rudiosion.bg
www.ruenmanastir.com

ISSN 1312-3785

Излиза от 1979 година.

Бр. 24 / ноември 2006 г.

Този брой е посветен на Денят на народните будители и 100-годишнината от рождението на акад. Дмитрий Лихачов. Осъществен в сътрудничество с Международния фонд „Д.С. Лихачов“ в Санкт Петербург.

Основател на изданието
ВЕСЕЛИН ЙОСИФОВ

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН КОМИТЕТ

Председател
СТОЯН ДЕНЧЕВ

Главен редактор
ИЛИЯ ПЕХЛИВАНОВ

Съредактори
СТАНИНИ ДЕШЕВА, КАЛИН НИКОЛОВ

ДЖУЗЕПЕ ДЕЛ'АГАТА, ЕМИЛИЕ БЛАХОВА, ТАМАРА БЪРТЪН, ЕКХАРТ ВАЙЕР, РАДОСЛАВ ВЕЧЕРКА, ГЕОРГИЙ ГАЧЕВ, ВАСИЛ ГЮЗЕЛЕВ, АКСИНИЯ ДЖУРОВА, ДЖОРДЖО ДЗИФЕР, БОЖИДАР ДИМИТРОВ, ИВАН ДОБРЕВ, НЕВЯНА ДОНЧЕВА-ПАНАЙОТОВА, АНТОН ДОНЧЕВ, РУМЯНА ЗЛАТАНОВА, КАЛИНА КАНЕВА, ИВАН КОЛЕВ, ЛЮБОМИР ЛЕВЧЕВ, МЕРСИЯ МАКДЕРМОТ, РОЛАНД МАРТИ, ХАЙНЦ МИКЛАС, МАРИЯ МЛАДЕНОВА, Смоленски епископ НЕСТОР, СВЕТЛИНА НИКОЛОВА, КОНСТАНТИНОС НИХОРИТИС, ПЕТЪР ПАРИЖКОВ, ИРЕНА ПЕТЕВА, РИКАРДО ПИКИО, ГЕОРГИ ПОПОВ, МАРИЯ ПОПОВА, РАДКО РАДКОВ, НОРБЕРТ РАНДОВ, ВАЛЕНТИН РАСПУТИН, ЮРИЙ РОСТОВЦЕВ, МАРИНА СМОЛЯНИНОВА, ХРИСТО ТЕМЕЛСКИ, ФРАНСИС ТОМСЪН, ГЕРГИНА ТОНЧЕВА, ПЕТКО ТОТЕВ, ИМПРЕ ТОТ, АНАТОЛИЙ ТУРИЛОВ, ХИЛДЕ ФАЙ, УИЛЯМ ФЕДЕР, КРИСТИАН ХАНИК, ПЕТЕР ШРАЙНЕР

Графично оформление
КИРИЛ ИВАНОВ

Сканиране на илюстрациите
Белла Тетевенска

Фотодокументация
Николай Трейман, Борис Янев

Съдейници
Борис Борисов, Добри Бояджиев, Николай Вакарелов, Събина Ефтимова, Иван Иванов, Христо Медникаров, Жоржета Назърска, Иванка Павлова, Драгомир Паргов, Ева Радичева, Антоанета Сърневска, Николай Христов, Лъчезар Цонков, Светла Шапкалова, Ячо Ячев

ИЗДАТЕЛСТВО „ЗА БУКВИТЕ – О ПИСМЕНЕХЪ“
www.svubit.org, www.zabukvite.org

Секретар: Рафие Демирова
Тел. 971 80 17

Бул. „Цариградско шосе“ № 119
1784 София, тел. 971 80 75
e-mail: kbd_college@yahoo.com

Броят излиза с любезното съдействие на инж. Петър Кънев – народен представител, председател на Групата за приятелство „България – Русия“

Печатница
ДЕМАКС

Мисията продължава

Възраждането на Кирило-Методиевския празник в Русия

През 1986 г. в северния град Мурманск писатели и журналисти – с прякото съдействие на български културни дейатели около седмичника „Антени“ и Кирило-Методиевския вестник – възродиха Празника на буквите.

Главна заслуга за това има писателят Виталий Маслов. Като дългогодишен началник на радиостанцията на първия атомен ледоразбивач „Ленин“ той отпечатва във флотския вестник статия за Черноризец Храбър. Сетне изгражда в изоставеното си родно село Сьомжа Дом на паметта. На Дните на Баренцово море тайним образом се събират бивши военни от Северния флот и огласяват почит към славянските първоучители. Събитието подготвят младежкия вестник „Комсомолец Заполярья“ и неговият главен редактор Дмитрий Тараканов. Празникът е подкрепен от писателите Валентин Распутин, Виктор Астафиев, Василий Белов, Фьодор Абрамов, Владимир Крупин, Семьон Шуртаков, Борис Романов, Дмитрий Балашов, Владимир Шириков, Владимир Смирнов, Владимир Личутин, Вячеслав Огризко, Владимир Санги и други.

Неочаквано бързо Празникът се разпространява в други градове. През 1991 г. той е обявен за официален държавен празник.

Националният дарителски фонд „13 века България“ подарява на мурманчани копие от паметника на Св. Св. Кирил и Методий пред Народната библиотека в София. Той е пренесен ритуално през Варна, Одеса, Киев, Минск, Новгород, Петрозаводск отвъд Полярния кръг и е открит тържествено на 24 май 1990 година. Местната община назовава мястото му „Площад на първоучителите“. Под същото заглавие Мурманската писателска организация издава алманах.

Девоичета от местно училище с учителката си Дина Ибрагимова извезват ново Самарско знаме.

Летописец на празниците е московският писател Семьон Шуртаков, който издава през 1995 г. книгата „В начале было слово“.

Идеен вдъхновител на крупното начинание, който осъществява първоначално връзката с България, е Дмитрий Лихачов.

Паметникът на Св.Св. Кирил и Методий в Мурманск.
Дар от българския народ. Открит на 24 май 1990 г.

Единодихание

Паметникът на светите равноапостоли Кирил и Методий в София има щастлива съдба. Още в началото на своето битие вдъхновеното творение на скулптора Владимир Гиновски участва в две събития с необикновено значение.

Точна отливка от паметника, дар от България, застана в Мурманск до брега на Ледовития океан. При посещението си в София папа Йоан Павел II, глава на Римокатолическата църква, почето по най-достоеен начин делото на всеславянските просветители. Папамобилът при софийския паметник на Св. Св. Кирил и Методий е общохристиянски и общоцивилизационен поклон и завет.

Добре е християни да дават пример, издигайки вяра, надежда и любов, култура и общителност на пиедестали по-високи от Вавилонската кула. Славянин по произход, първосвещеник на Римокатолическата църква изрече великата мисъл, че западното и източното християнство са като двата дроба на човека. Както двете крила на християнството могат да се провидят откъм духовната интеграция, откъм заветите на Богочовека, така и основните съвременни религии е възможно да бъдат обърнати към единна грижа за възстановяване на духовните ценности, за спасение сред състезанията по себизъм. Не е възможно без усилия да се разтопят ледове, да се затоплят брегове.

Оценявайки най-високо някогашния прием на мисионерите в Моравия и Панония от папа Адриан II, посрещнаха на най-високо равнище в София Светия отец от Ватикана. Глория за мъдреца, устремил взор към единодиханието на християнството, към съпокровителството над континента едновременно откъм изток и запад.

Към мисиите на славянските просветители на север и запад отправя мислите и чувствата паметният кръстен ход на българския дар за Мурманск. Мисията продължава във всички посоки! Виждаме го и от биографията на папа Йоан Павел II – най-много пътувал в историята на Ватикана.

Равноапостоли и съпокровители. Този начин на словообразуване и мислене, боговдъхновено развит от папа Йоан Павел II, осветява бъдеща духовна интеграция, теории и практики, различни от досегашните разделения на васали и сюзерени, правоверни и неправоверни. Няма да е лесно, но сме окуражени – нима солунските равноапостоли не достигнаха до Крайния север, нима диспутът във Венеция не бе продължен в София с единомислие и единодействие?

Петко Тотев

Столици на празника

1986 – Мурманск

1987 – Вологда

1988 – Новгород

1989 – Киев

1990 – Минск

1991 – Смоленск

1992 – Москва

1993 – Херсонес

1994 – Владимир

1995 – Белгород

1996 – Кострома

1997 – Орел

1998 – Ярославъл

1999 – Псков

2000 – Рязан

2001 – Калуга

2002 – Новосибирск

2003 – Воронеж

2004 – Самара

2005 – Ростов на Дон

2006 – Ханتي Мансийск

Следват Коломна, Твер и други старинни градове.

През 1987 г. екипажът на атомния ледоразбивач „Сибир“ празнува 24 май на Северния полюс.

Писмо от Северния полюс

С постановление на Президиума на Върховния съвет на Русия от 30 януари 1991 г. 24 май е официално признат за Ден на славянската култура и писменост и се чества всяка година повсеместно навсякъде в страната.